

Bu sənədin ingilis dilindən tərcüməsinin məqsədi daha da geniş auditoriya qazanmaqdır. İngilis dili Asiya İnkişaf Bankının rəsmi dilidir və ingilis dilində olan bu sənəd yeganə orijinal (rəsmi və etibarlı) mətnidir. Bütün istinadlar bu sənədin ingilis dilində olan orijinalından olunmalıdır. Asiya İnkişaf Bankı tərcümənin dəqiqliyinə zəmanət vermir və orijinaldan yayınmalara görə məsuliyyət daşımır.

BİZİM ÇƏRÇİVƏ Siyasətləri və Strategiyaları

ADB

ANTİKORRUPSİYA

Asiya İnkişaf Bankı

Mündəricat

- I GİRİŞ
- II AİB-nin REAKSİYASI
- III KORRUPSİYANIN TƏRİFLƏRİ
- IV KORRUPSİYANIN DƏYƏRİ
- V ANTI-KORRUPSİYA MƏSƏLƏLƏRİNDƏ AİB-nin MÖVQEYİ
Məqsəd N1: Rəqabətli bazarların dəstəklənməsi və səmərəli, effektiv, hesabatlı və şəffaf dövlət idarəçiliyi

Məqsəd N2: Ayrı-ayrı hallara üzrə ümidverici antikorrupsiya söylərinin dəstəklənməsi və idarəetmə məsələlərində dialoqun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması

Məqsəd N3: Bank layihələrinin və əməkdaşlarının ən yüksək standartlara riayət etmələrinin təmin edilməsi
- VI NƏTİCƏLƏR VƏ TÖVSIYƏLƏR
- VII ƏLAVƏLƏR

Abbreviaturalar

AİB	Asiya İnkişaf Bankı
BPIŞD	Büdcə, Personal və İdarəetmə Sistemləri Departamenti
MƏXO	Mərkəzi Əməliyyat Xidmətləri Ofisi
İÜÖ	İnkişaf etməkdə olan üzv ölkə
ÜDM	Ümumi Daxili Məhsul
BVF	Beynəlxalq Valyuta Fondu
ÇİB	Çoxtərəfli İnkişaf Bankı
QHT	Qeyri-hökumət Təşkilatı
ADT	Amerika Dövlətləri Təşkilatı
İƏİT	İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı
BAO	Baş Auditorun İdarəsi
BMO	Baş Məsləhətçinin İdarəsi
SSD	Strategiya və Siyasət Departamenti
TY	Texniki Yardım
RETY	Regional Texniki Yardım

Qeyd:

Bu hesabatda \$ ABŞ dollarına aiddir.

Bu hesabat dərc olunmaq üçün redaktə edilmişdir.

I. Giriş

1. Burada dövlət və ya özəl bir vəzifədən şəxsi mənfəət üçün sui-istifadə edilməsi kimi tərif verilən korrupsiya problemi tarix boyu hökumətlərin qarşılaşdıqları ən davamlı çətin vəziyyətlərdən biri olmuşdur. Baxmayaraq ki, korrupsiyalı davranışın xarakterində və miqyasında, eləcə də antikorrupsiya tədbirlərinin hansı dərəcədə tətbiq edilməsində fərqlər ola bilər, bu fenomenə faktiki olaraq bütün dövrlərdə və hər bir siyasi sistemdə rast gəlmək olar. Buna özəl sektorda da rast gəlinir. Həqiqətən, dövlət sektoru ilə özəl sektordakı korrupsiyanın arasında əlaqə Asiya və Sakit Okean regionunun həm inkişaf etmiş, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələri üçün xüsusi narahatçılığa səbəb olan bir sahədir.

2. Tarixən korrupsiya ilə bağlı narahatçılıqlar özünü sikllər (dövrə) şəklində büruzə vermişdir, belə ki, bu zaman xidməti sui-istifadə hallarının aşkar olunması anti-korrupsiya kampaniyalarını və inzibati əks tədbirləri doğurmuşdur ki, onlar növbəti qalmaqal dairəsi islahatlar üçün yeni bir təkan verənədək səhnədən silinib getmişlər. Korrupsiyanı azaltmaq, yaxud tam aradan qaldırmaq arzusu yaxşı idarəetmə üzrə bir çox möhkəm innovasiyaların əsasında dayanmışdır. On doqquzuncu əsrin sonlarında və iyirminci əsrin əvvəllərindəki dövlət idarəçiliyi sahəsindəki böyük islahatlar-o cümlədən, qabiliyyətdən asılı olan dövlət qulluqçuluğu sistemi və hökumət nazirliklərinin və departamentlərinin peşəkar şəkildə idarə edilməsi və ya büdcə, tədarük və audit proseslərinin və agentliklərinin yaradılması- baş verə biləcək rüşvət və siyasi himayədarlıq kimi sui-istifadə hallarının qarşısının daha erkən alınması arzusundan irəliyə gəlirdi.

3. Son vaxtlar korrupsiyaya qarşı mübarizə səyləri yaxşı idarəetmə və iqtisadi inkişaf haqqında debatların mərkəzinə hərəkət etmişdir. Bu hərəkət bir çox mənbələrdən stimullaşdırılmışdır. Donorlar tərəfindən,-Soyuq Müharibənin sona çatması yardım edən ölkələrin daha geniş geosiyasi maraqlar fonunda maliyyə cəhətdən qeyri-düzgünlük hallarına nəzər yetirməmək meyllərini azaltmışdır. Donor yorğunluğu xarici yardım təşkilatlarına getdikcə daha böyük təzyiq göstərmişdir ki, onlar pulu maksimum şəkildə dəyərləndirdiklərini nümayiş etdirləsinlər. Bir çox beynəlxalq korporasiyalar inanmağa başlamışlar ki, onların maraqları açıq və şəffaf rəqabət şəraitində daha yaxşı gözlənilir. Ən ekstremal halda isə, korrupsiyanın şiddətli bir tərzdə irinləməsinə imkan verilərsə, bir ovuc “kleptokratik” (oğru) rejimlərin mənfə nümünəsi siyasi və sosial uğursuzluq təhlükəsini aydın şəkildə göstərmişdir.

4. Qəbul edən tərəfindən,-bütün Asiya və Sakit okean hövzəsindəki ölkələrdə vətəndaşlar rəsmi olaraq bildirmişlər ki, onlar şəxsi mənfəət üçün ictimai etimaddan geniş sui-istifadə hallarına daha dözməyəcəklər. Dünyanın bir çox hissələrində mətbuatın liberallaşdırılması jurnalistlərə xidməti cəhətdən düşüncəsiz hərəkətlər haqqında daha sərbəst surətdə yazmağa imkan vermişdir. Təhsil sahəsindəki irəliləyişlər və ölkələr arasında informasiya axınının güclənməsi öz ictimaiyyətlərini digər ölkələrdə korrupsiya əleyhinə aparılan işlər barəsində daha məlumatlı etmiş və öz ölkələrində sistematik sui-istifadə hallarına dözmələrini daha da zəiflətməmişdir. Özlərini korrupsiyaya qarşı mübarizəyə həsr etmiş yeni qlobal qeyri-hökumət təşkilatlarının (QHT) əmələ gəlməsi bu məsələni həm inkişaf etmiş, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələrdə diqqət mərkəzinə gətirməyə və orada saxlamağa kömək etmişdir.

5. Bu dinamikaların çoxunun ən azı növbəti on ildə, yaxud daha çox mövcud olması ehtimal olunur ki, bu çoxtərəfli inkişaf banklarının (ÇİB) fəaliyyət göstərdiyi şəraitin fundamental surətdə dəyişməsi ilə nəticələnməkdir. Rüşvət və korrupsiyaya

qarşı daha fəal tədbirlər üçün təzyiqin bundan sonra təcrid edilmiş və təsadüfi olması ehtimalı azdır. İnkişaf zamanı ətraf mühit və ya qadınlarla əlaqədar olan məsələlər kimi, böyük təsirə malik və yaxşı əlaqələri olan müştərilər həm ÇİB icması daxilində, həm də ondan kənarında korrupsiya və yaxşı idarəetmə məsələlərinin inkişafa dair müzakirələrin vacib və davamlı elementi olaraq qalması üçün ciddi təzyiq edəcəklər.

6. Bu təzyiqlərlə əlaqədar olaraq, bir çox beynəlxalq təşkilatlar korrupsiyaya qarşı daha möhkəm tədbirlər qəbul edirlər:

- (i) 1994-cü ilin may ayında Amerika Sammitində Amerika Dövlətləri Təşkilatı (ADT) yarımküredə xarici ölkələrlə bağlı rüşvətxorluğu və vəzifəli şəxslərin “qeyri-qanuni yolla varlanmasını” qeyri-qanuni hesab etməyə söz verdi. 1996-cı ilin mart ayında ADT-a üzv olan 21 dövlət Karakas Konvensiyasını imzaladılar. Bu Konvensiya dörd mühüm sahədə fəal kollektiv fəaliyyətə çağırır: qabaqlayıcı tədbirlər və beynəlxalq əməkdaşlıq, beynəlxalq rüşvətxorluq, qeyri-qanuni yolla varlanma və ekstradisiya. İndi Karakas Konvensiyası bunu təsdiq etmiş ölkələr arasında qüvvədədir: Boliviya, Kosta Rika, Ekvador, Meksika, Paraqvay, Peru və Venesuela.
- (ii) İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatının (İƏİT) Nazirlər Şurası 1996-cı ilin may ayında özünün üzv dövlətlərinə həmin üzv dövlətlərin beynəlxalq korporasiyaları üçün xarici rüşvətlərin və komission ödənişlərinin vergidən çıxılmasına son qoymağa həvəsləndirən qətnamə qəbul etdi. Bir il sonra Nazirlər Şurası beynəlxalq rüşvətxorluğun cinayət hesab edilməsinə dair bütöv tövsiyələr paketi qəbul etdi. Həmin tövsiyələr paketi daha sərt mühasibatlıq tələbləri və xarici və daxili audit nəzarəti, daha ciddi dövlət tədarükü və daha yüksək beynəlxalq nəzarəti müəyyən edir. 1997-ci ilin dekabr ayında İƏİT xarici vəzifəli şəxslərə rüşvət verilməsini korporasiyanın yerləşdiyi ölkədə yerli hökumət rəsmilərinə rüşvət verilməsi kimi cinayət əməli edən konvensiyani təsdiq etdi.
- (iii) Beynəlxalq Ticarət Palatası bu yaxınlarda rüşvəti qadağan edən düzəliş edilmiş davranış qaydalarını təsdiq etdi və tövsiyə etdi ki, bütün dünyada ona üzv olan assosiasiyalar və həmin assosiasiyalara üzv olan korporasiyalar bu daha sərt qaydaları qəbul etsin və tətbiq etsin.
- (iv) 1996-cı ilin dekabr ayında Birləşmiş Millətlərin Baş Assambleyası Beynəlxalq Kommersiya Sövdələşmələrində Korrupsiya və Rüşvətxorluğa qarşı Deklarasiya qəbul etdi.

7. Korrupsiya əleyhinə məsələlərdə sərt mövqeyin ən güclü tərəfdarlarından biri Dünya Bankının Prezidenti Ceyms Volfensondur. 1996-cı ilin oktyabr ayında Dünya Bankı və Beynəlxalq Valyuta Fondunun (BVF) illik yığıncaqlarında Volfenson korrupsiyanı dünya iqtisadiyyatında “xərçəng xəstəliyi” adlandırmış və vurğulamışdı ki, Dünya Bankının buna qarşı səylərinə qoşulmaq vaxtı gəlib çatmışdır. BVF-nun İdarəedici direktoru Mişel Kamdesus da eyni dərəcədə kəskin mövqedə idi. O, qeyd etdi ki, BVF-nun rəsmiləri bundan sonra borc almaq istəyən ölkələrdə antikorrupsiya islahatlarının həyata keçirilməsini təkid etməyə öz vəzifə borcu kimi baxacaqlar. İllik yığıncaqlar kontekstində integrativ anti-korrupsiya strategiyasını hazırlamaq üçün Dünya Bankının İnkişafın İqtisadiyyatı üzrə Vitse-Prezidentliyinin rəhbərliyi altında bir

işçi qrupu yaradıldı. Son hesabat, işçilər üçün təlimatlarla birlikdə 1997-ci ilin sentyabr ayında Dünya Bankının İcraçı Direktorlar Şurası tərəfindən təsdiq edildi.

8. Dünya Bankının yanaşması korrupsiya ilə mübarizə etmək üçün dörd sütun üzərində dayanan tarazlı strategiya nəzərdə tutur: (i) Dünya Bankının maliyyələşdirdiyi layihələrdə fırıldaqçılığın və korrupsiyanın qarşısının alınması; (ii) korrupsiyanı azaltmaq üçün öz söylərinə Dünya Bankından dəstək verilməsini xahiş edən ölkələrə kömək göstərilməsi; (iii) ölkələrə yardım edilməsi üzrə strategiyalarda, siyasət üzrə dialoqlarda, analitik işdə, eləcə də layihələrin seçilməsində və tərtib olunmasında korrupsiyanın daha aydın surətdə nəzərə alınması; (iv) korrupsiyanı azaltmaq üçün beynəlxalq söylərə dəstək verilməsi.¹

9. Avqust ayında ona üzv ölkələrdən biri korrupsiya problemini azaltmaq üçün adekvat tədbirlər görməsini nümayiş etdirə bilməyəndə, BVF Genişləndirilmiş Struktur Uyğunlaşdırmaları Fondundan ikinci tranşın verilməsini dayandırmaqla əvvəllər görünməmiş bir addım atdı. Dünya Bankı BVF-nun bu hərəkətini möhkəm surətdə dəstəkləmiş və xəbərdarlıq etmişdi ki, hokumət tərəfindən həlledici tədbirlər görülməzsə, onun özünün verdiyi borc "əhəmiyyətli dərəcədə azaldılacaqdır"². Dünya Bankının və BVF-nun 1997-ci ilin sentyabr ayında Honq Konqda (Çin) illik yığıncaqlarında hər iki təşkilatın korrupsiyaya qarşı mübarizə etmək öhdəliyi möhkəm surətdə yenidən təsdiq edildi.

10. Yeddi Sənaye Dövlətləri Grupunun Denverdə (Birləşmiş Ştatlar) 1997-ci il sammiti korrupsiyaya qarşı mübarizədə Beynəlxalq İnkişaf Banklarının rolunu xüsusi olaraq vurğuladı. Aprel ayında maliyyə nazirlərinin və mərkəzi bankların rəhbərlərinin ilkin görüşündəki kommyunikədə deyilirdi, "rüşvətخورluğun və korrupsiyanın davamlı iqtisadi inkişafa, yüksəlişə və stabilliyə nail olunmasına korroziyalı təsirlərini nəzərə alaraq, biz beynəlxalq maliyyə institutları və İƏİT adından bu problemlərə diqqətin daha da gücləndirilməsini alqışlayırıq." İyun ayında yekun sammit bəyannaməsində BVF-a və ÇİB-a təkid edilir ki korrupsiyaya qarşı mübarizədə ölkələrə kömək etmək üçün öz fəaliyyətlərini gücləndirsin, o cümlədən qanunun aliliyini təmin etmək, dövlət sektorunda səmərəliliyi və hesabatlılığı təkmilləşdirmək və institusional potensialı və səmərəliliyi artırmaq üçün tədbirlər görsün. Beynəlxalq maliyyə qurumları, həmçinin öz müvafiq səlahiyyətləri sahəsində yaxşı idarəçiliyi inkişaf etdiməyə və şəffaflyq və ciddi baxımından ən yüksək standartlara cavab verən tədarük təlimatlarını müəyyən etmək üçün Dünya Bankının söyləri ilə tam şəkildə əlbir işləməyə həvəsləndirilir.

11. Asiya İnkişaf Bankına (AİB) üzv olan bir çox inkişaf etməkdə olan ölkələr (İÜÖ) korrupsiyaya qarşı güclənməkdə olan hərəkətdə vacib rol oynayıblar. Şərqi Asiyada keçmişdə yüksək artım tempinə nail olmuş bir neçə ölkə belə narahatlyq ifadə etmişlər ki, korrupsiya ilə bağlı təsəvvürlər onların gələcəkdə investisiya cəlb edə bilmələrinə maneçilik törədə bilər. 1995-ci ildə Çin Xalq Respublikasında aparıcı Kommunist Partiyasının əyalət səviyyəsindən yuxarıdakı kadrlarının öz gəlirlərini

¹ Bax Dünya Bankı. 1997. *Korrupsiya ilə mübarizə etməkdə ölkələrə kömək edilməsi*: Dünya Bankının rolu, Vaşinqton DC.

² Oksford Analitika-da, 1997, sitat gətirilmişdir. *Asiya Sakit Okeanı hövzəsi Gündəlik Xülasə*, 14 avqust. BVF- tərəfindən sitat gətirilən başqa problemlərə çoxmilyonluq (dollarla) maliyyə fırıldaqçılığы törədənləri cinayət məsuliyyətinə cəlb etməyin uğursuzluqla nəticələnməsi; iki enerji layihəsi üzrə müqavilələrin bağlanması əhatə edən qeyri-qanuni hərəkətlər; və prezident üçün təyyarə alınması və prezidentin doğma şəhərində beynəlxalq aeroportun tikilməsi üçün büdcədən kənar vəsaitlərin istifadə edilməsi daxildir.

bəyan etməsini tələb edən qanun qəbul edildi. Tailandın Baş Naziri 1997-ci ildə Tailandda iş görmək istəyən xaricilər üçün saysız-hesabsız “gizli xərclərə” səbəb olan Gömrük Departamentini təmizləməyə söz verdi. Elə həmin ay Filippinin Prezidenti “dövlət qulluğu sahəsində dəhşətli korrupsiyanı ölkənin ən davamlı xəstəliyi adlandırmış və göstəriş vermişdi ki, bütün hökumət idarələri korrupsiyaya qarşı mübarizənin gedişi haqqında aylıq hesabat təqdim etsinlər.

12. Korrupsiya problemi bu gün Cənubi Asiya subkontinentində hökumət rəhbərlərinin qarşısında duran ən ağır məsələlərdən birinə çevrilmişdir. Pakistanda Baş Nazir hökuməti təmizləmək işini özünün ən mühüm vəzifələrindən birinə çevirmişdir. Bu yaxınlarda Hindistanın Prezidenti korrupsiyanı onun ölkəsinin qarşısında duran ən böyük çətinliklərdən biri kimi xarakterizə etmişdir³.

³ K.N. Narayanan. 1997. “Növbədə hamı üçün Hindistandır, tolerant və korrupsiyasız”, redaksiya məqaləsi *International Herald Tribune*, 13 avqust.

II. AİB-nin reaksiyası

13. Böyük çoxtərəfli inkişaf təşkilatı və inkişafın maliyyələşdirilməsinin başlıca mənbələrindən biri kimi, AİB korrupsiyaya qarşı mübarizəyə xüsusi diqqət verilməsini özünün idarəetmə və potensial yaradılması məsələləri üzrə geniş işinin bir hissəsi kimi alqışlayır. AİB Şurasının sənədi, *Rəhbərlik etmə: İnkişafın sağlam idarə edilməsi*, dövlət qulluqçuları üçün hesabat vermənin və hökumət əməliyyatlarında şəffaflığın və proqnozlaşdırmanın-korrupsiyaya qarşı mübarizənin bu ən mühüm prinsiplərinin vacibliyini qeyd edir.⁴ Aparılan siyasətdə effektiv dövlət idarəçiliyi üçün vacib ilkin şərtlərin gücləndirilməsinə xüsusi diqqət verilməsi ondan ötrüdür ki, şəffaf, əvvəlcədən söylənə bilən və hesabatlı inzibatçılıq üçün fundamental tikinti blokları öz yerini tutsun. Bu tikinti bloklarına aşağıdakılar daxildir: müvafiq hüquqi çərçivə və qanunların tətbiq edilməsinin effektiv mexanizmləri; peşəkar, kompetent, motivasiyalı və qabiliyyətə əsaslanan dövlət qulluğu; şəffaf tədarük praktikaları; effektiv daxili nəzarət sistemləri; və yaxşı fəaliyyət göstərən müstəqil audit idarəsi. AİB-nin idarəetmə siyasətinin dördüncü mühüm prinsipi-iştirak etmə də əhəmiyyətlidir. Honq Konq, Çin və Sinqapurun təcrübəsi göstərir ki, xidməti cinayətkarlığa qarşı uzun-müddətli mübarizədə ictimaiyyətin dəstəyi çox mühüm amildir.

14. Ən geniş səviyyədə AİB-nin antikorrupsiya məsələlərində mövqeyi geniş yayılmış, sistematik korrupsiyanın regionun hökumətlərinin və iqtisadiyyatlarının üzərinə qoyduğu yükü azaltmaq məqsədi güdür. Daha konkret desək, AİB-nin yanaşması üç məqsəd üzərində mərkəzləşir:

- (i) AİB-nin yaxşı idarəetmə və potensialın yaradılması üzrə daha geniş miqyaslı işinin bir hissəsi kimi rəqabətli bazarları və səmərəli, effektiv, hesabatlı və şəffaf dövlət idarəçiliyini dəstəkləmək;
- (ii) Ayrı-ayrı hallar üzrə korrupsiyaya qarşı ümidverici səylərin dəstəklənməsi və bizim İÜÖ-lə idarəetmə ilə bağlı bir sıra məsələlər, o cümlədən korrupsiyaya dair dialoqumuzun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması; və
- (iii) AİB-nin layihələrinin və əməkdaşlarının ən yüksək mənəvi standartlara riayət etməsinin təmin edilməsi.

15. Üçüncü və dördüncü bölmələrdə bu mövzunu və korrupsiyanın inkişafın üzərinə qoyduğu xərcləri əhatə edən tərif məsələlərindən bəhs etmək yolu ilə bu məqsədlərin müzakirəsi üçün meydan açılır. Sənədin yerdə qalan hissəsi AİB-nin münasibətinin xarakterini nəzərdən keçirir. Beşinci bölmədə AİB-nin korrupsiya əleyhinə məsələlərdə mövqeyinin qısa məzmunu verilir və əhəmiyyətli dərəcədə antikorrupsiya komponentləri olan cari AİB proqramları təsvir olunur. Orada, həmçinin, AİB-nin korrupsiya əleyhinə siyasətinin AİB-nin mövcud layihələri üçün nəticələri işıqlandırılır. Axıncı bölmə yekun bölmə olub bu siyasəti həyata keçirmək üçün AİB-nin bundan sonrakı konkret addımlarını təsvir edir.

⁴ R151-95: *Rəhbərlik etmə: İnkişafın sağlam idarə edilməsi*, 17 avqust.

III. Korrupsiyanın tərifləri

16. “Korrupsiya” termini geniş çeşiddə qeyri-qanuni hərəkətlərə qısa şəkildə istinad etmək üçün istifadə edilir. Korrupsiyalı davranışın nədən ibarət olması barəsində universal, yaxud hərtərəfli tərif olmasa da, ən məşhur təriflərdə ortaq şəkildə dövlət səlahiyyətlərindən və vəzifədən şəxsi mənfəət üçün istifadə edilməsi vurğulanır. *Geniş Oksford Lüğətində* korrupsiyaya belə tərif verilir: “dövlət vəzifələrinin yerinə yetirilməsi zamanı rüşvətxorluqla, yaxud iltifatla doğruluğun təhrif olunması, yaxud məhvi”. *Meriam Vebster Akademik Lüğətində* korrupsiya düzgün olmayan və ya qeyri-qanuni vasitələrlə səhv hərəkətlərin stimullaşdırılması kimi müəyyən olunur. Dünya Bankı tərəfindən istifadə edilən qısa tərif belədir “dövlət vəzifəsindən şəxsi mənfəət üçün sui-istifadə”. Bu tərif qlobal anti-korrupsiya səylərində aparıcı QHT olan Transparency International (TI) tərəfindən istifadə olunan tərifə oxşardır:

“Korrupsiya dövlət sektorundakı vəzifəli şəxslər-istər dövlət xadimi olsun, istərsə də qulluqçular- tərəfindən elə bir davranışdır ki, bu zaman onlar onlara etibar edilmiş dövlət səlahiyyətlərindən düzgün olmayan şəkildə istifadə etmək yolu ilə özlərini, yaxud özlərinə yaxın olan şəxsləri qeyri-düzgün və qeyri-qanuni yolla varlandırırlar”⁵.

17. Bu təriflər faydalıdır, ancaq AİB-nin mühakiməsinə əsasən onlar özəl sektordakı korrupsiya probleminə, yaxud dövlət sektorunda korrupsiyanın çiçəklənməsində özəl sektorun roluna lazımi dərəcədə diqqət yetirmirlər. Qısa bir tərif kimi, AİB korrupsiyaya “dövlət və ya özəl vəzifənin şəxsi mənfəət üçün sui-istifadə edilməsi” kimi tərif verir. Daha geniş tərif aşağıdakı kimidir:

Korrupsiya dövlət və özəl sektordakı vəzifəli şəxslər tərəfindən elə bir davranışdır ki, bu zaman tutduqları vəzifədən düzgün olmayan tərzdə istifadə etməklə onlar özlərini və ya onlara yaxın olanları varlandırır, yaxud başqalarını bunu etməyə sövq edirlər.

18. Adətən “korrupsiya” adlandırılan qeyri-qanuni davranışların siyahısı Qutu 1-də təqdim olunur. Bu kataloq bitkin deyildir və ondan məqsəd AİB üçün ən böyük maraq və narahatçılıq doğuran sahələri əhatə etməkdir. Korrupsiyanın bəzi növləri daxili xarakter daşıyır, o mənada ki, onlar hökumət təşkilatının işçiləri işə götürmək və öz işçilərini idarə etmək, öz ehtiyatlarından səmərəli istifadə etmək, yaxud obyektiv daxili araşdırmalar aparmaq qabiliyyətinə müdaxilə edir. Korrupsiyanın digər növləri xarici xarakter daşıyır, o mənada ki, bu zaman müştərilərlə, yaxud təchizatçılarla manipulyasiya etmək, yaxud onlardan pul almaq və ya daxildəki informasiyadan bəhrələnmək üçün səy göstərilir. Bunlardan daha başqa növlər bazar əməliyyatlarına icazəsiz müdaxilə, məsələn, rəqabəti süni surətdə məhdudlaşdırmaq və monopoliya haqqı yaratmaq üçün dövlət səlahiyyətlərindən istifadə edilməsindən ibarətdir.

19. Korrupsiyanın daha dar tərifləri qeyri-qanuni davranışın xüsusi növlərinə istinad etmək üçün lazımdır. Məsələn, tədarük fırıldaqçılığı sahəsində Dünya Bankı korrupsiyalı praktikaya “tedarük prosesində və ya müqavilənin icra edilməsində dövlət rəsmisinin hərəkətinə təsir etmək üçün hansısa qiymətli bir şeyin təklif edilməsi, verilməsi, alınması və ya tələb edilməsi” kimi tərif verir. Fırıldaqçılıq praktikası

⁵ Bax Dünya Bankı 1997, səh.8. Həmçinin bax Transparency International, 1996. *TI Sourcebook (mənbə kitabı)* Ceremi Pop tərəfindən redaktə edilmişdir. Berlin: TI, səh.1. Dünya Bankının tərfi dövlət siyasətini və proseslərini rəqabətdə üstünlük (fayda) üçün çevirən özəl agentlərin fəaliyyətini ehtiva edir.

“tədarük prosesində Borc Alanın ziyanına faktların təhrif olunması, yaxud həmin prosesə və ya müqavilənin icrasına təsir göstərmək kimi müəyyən olunur və tender iştirakçıları arasında gizli razılıq əldə olunmasını ehtiva edir...bundan məqsəd tender qiymətlərini süni, qeyri-rəqabətli səviyyələrdə müəyyən etmək və Borc Alanı sərbəst və açıq rəqabətdən bəhrələnməkdən məhrum etməkdir”.⁶

20. Adətən yüksək vəzifəli şəxsləri, böyük qərarları və ya müqavilələri və böyük miqdarda pul vəsaitlərinin mübadiləsinə əhatə edən böyük korrupsiya ilə, aşağı səviyyəli işçilərin, standart malların və xidmətlərin və kiçik miqdarda pulların cəlb olunduğu xırda korrupsiyanı bir-birindən fərqləndirmək çox zaman faydalıdır. Sistematik korrupsiya ilə, hansı ki, bütöv hökuməti və ya nazirliyi əhatə edir, fərdi xarakter daşıyan korrupsiyanı da, hansı ki, daha çox təcrid olunmuş və qeyri-müntəzəm xarakter daşıyır, fərqləndirmək faydalıdır. Və nəhayət, rüşvət almaq və onu yaymaq üçün yaxşı düşünülmüş sistemlərin qurulduğu sindikat halında olan korrupsiya ilə, ayrı-ayrı vəzifəli şəxslərin nizamsız və kordinasiya olunmayan tərzdə rüşvət almaq istəməsi və ya bunun üçün rəqabət aparması ilə qeyri-sindikət xarakterli korrupsiya arasında da fərq qoymaq lazımdır.

Qutu 1. Korrupsiyalı davranışların illüstrativ siyahısı

- Pul (rüşvət) ödənilməsi və siyasi himayədarlıq üçün imkanlar olduğuna görə iqtisadi cəhətdən sərfəli olmayan layihələrin tərtib edilməsi, yaxud seçilməsi.
- Tədarüklə bağlı fırıldaqçılıq, o cümlədən gizli razılığa gəlmə, artıq haqq tutulması və ya potratçıların, təchizatçıların və məsləhətçilərin ən aşağı qiymət irəli sürən mahiyyət etibarını ilə tələblərə cavab verən tender üzvündən fərqli meyarlarla seçilməsi.
- İctimaiyyətin qanuni olaraq hüququnun çatdığı mal və xidmətlərin, məsələn buraxılış və lisenziyaların vaxtlı-vaxtında verilməsini asanlaşdırmaq üçün hökumətin vəzifəli şəxslərinə qeyri-qanuni “sürətləndirmə pulunun” ödənilməsi.
- İctimaiyyətin qanuni olaraq hüququnun çatmadığı mallardan, xidmətlərdən və/yaxud informasiyadan istifadə etməyi asanlaşdırmaq üçün, yaxud ictimaiyyətin qanuni olaraq hüququnun çatdığı mal və xidmətlərdən istifadə etməsinə mane olmaq üçün hökumətin vəzifəli şəxslərinə qeyri-qanuni olaraq pul ödənilməsi.
- Qaydaların və təlimatların ədalətli və məntiqi qaydada tətbiq edilməsinin qarşısını almaq üçün,- xüsusilə də ictimai təhlükəsizlik, qanunçuluğun təmin edilməsi və gəlirlərin toplanması sahələrində,- qeyri qanuni odəmələr.
- Monopolist və oliqopolist məhdudiyətlər üçün məcbureddici iqtisadi rəsonalın olmadığı halda bazarlara bu cür (monopolist və oliqopolist tipli) girişini stimullaşdırmaq və saxlamaqdan ötrü hökumətin vəzifəli şəxslərinə pul ödənilməsi.
- Şəxsi mənfəət məqsədi ilə məxfi informasiyanın qeyri-qanuni yolla əldə edilməsi üçün, məsələn, ictimai nəqliyyat marşrutları haqqında məlumatların qiymətinin, qalxacağı ehtimalı olan daşınmaz əmlaka investisiya qoymaq üçün istifadə edilməsi.
- Korporasiyaların maliyyə vəziyyəti haqqında qəsdən saxta, yaxud çaşdırıcı məlumatların yayılması, hansı ki, bu məlumatlar potensial investitorlara özlərinin

⁶ AİB-nin tədarük standartlarını korrupsiya cəhətdən Dünya Bankınıninki ilə uyğunlaşdırmaq nöqteyi-nəzərindən bu təriflər AİB tərəfindən də qəbul oluna bilər. Sənədin son bölməsinə bax.

sərvətlərini düzgün qiymətləndirməyə mane olur, məsələn, geniş özəlləşdirmə üçün nəzərdə tutulmuş müəssisələrin şərti öhdəliklərinin bəyan edilməməsi, yaxud onların aktivlərinin həqiqətdə olduğundan aşağı qiymətləndirilməsi.

- Dövlət mülkiyyətinin və pullarının oğurlanması və mənimsənilməsi.
- Rəsmi vəzifələrin və vəzifədə irəliyə çəkmənin satılması; qohumbazlıq; yaxud peşəkar, qabiliyyətdən asılı olan dövlət qulluğunun yaradılması işini pozan digər hərəkətlər.
- Dövlət vəzifəsindən şantaj məqsədi ilə, yaxud sui-istifadə edilməsi, məsələn, şəxsi mənfəət əldə etmək üçün vergi yoxlaması aparılacağı ilə, yaxud qanunla nəzərdə tutulan sanksiyalardan istifadə ediləcəyi ilə bağlı hədələmə üçün istifadə edilməsi.
- Ədalətin bərqərar olmasına mane olmaq, yaxud qeyri-qanuni davranışı aşkar etmək, onu araşdırmaq və təqib etmək səlahiyyətləri olan təşkilatların öz vəzifələrini yerinə yetirməsinə müdaxilə etmək.

IV. Korrupsiyanın dəyəri

21. Korrupsiya həmişə inkişafa mənfi təsir edən amil kimi başa düşülməyib. İlk on illiklərdə belə arqumentlər irəli sürülürdü ki, onun faydalı cəhətləri də ola bilər. Dövlət sektorunda əmək haqlarının çox vaxt aşağı olduğu ölkələrdə və hətta bəzən yaşamağa belə kifayət etmədiyi hallarda bəzi adamlar belə fikirdə idilər ki, dövlət qulluqçuları üçün öz əmək haqlarını başqa yollarla yüksəltmək təbiidir. Belə güman edilirdi ki, süni və inzibati yolla müəyyən edilən qiymətlərin bazarın müəyyən etdiyi səviyyəyə çevrilməsinə kömək etməklə korrupsiya iqtisadi səmərəliliyi irəliyə apara bilər. Başqaları belə hesab edirdi ki, resursları varlı şəxslərdən və korporasiyalardan daha az vəsaiti olanlara köçürməklə korrupsiya faydalı yenidən bölüşdürmə rolunu oynayır, yaxud o, idarə edən elitaya şiltaq siyasi, etnik və dini qrupları şirnikləndirmək və ya kooptasiya etmək imkanı verməklə milli birləşmənin bir aləti kimi çıxış edə bilər. Nəhayət, bəzi alimlər mübahisə aparıblar ki, korrupsiya inkişafın təbii bir mərhələsidir. Onlar qeyd edirlər ki, son vaxtlaradək bu ümumən bir çox qabaqcıl ölkələrdə geniş yayılmışdı, sonra keçən əsrdə dövlət sektorunda islahatların təcridən aparılması yolu ilə o azaldılmışdı (amma ləğv edilməmişdi).

22. Robert Klitqaard, inkişaf prosesində korrupsiya problemini ən dərindən araşdıranlardan biri qeyd edir ki, bu arqumentlərin bir neçə ümumi xüsusiyyətləri vardır.⁷ Birincisi, onlarda tez-tez xüsusi qeyri-qanuni hərəkətlərdən doğan faydalar qeyd edilir, korrupsiyanın sistemli təsiri isə nəzərə alınmır. Baxmayaraq ki, hər hansı bir hadisənin, yaxud sövdələşmənin müəyyən müsbət nəticələri ola bilər, o, bir bütöv kimi sistemin fəaliyyətini pisləşdirən və iqtisadiyyatın uzun-müddətli dinamik səmərəliliyini korlayan şərait də yarada bilər.

23. İkincisi, korrupsiyanın bir çox güman edilən faydaları, məsələn, hökumət əməliyyatlarının rasionallaşdırılması və dövlət qulluqçularına ödənişlərin artması, yalnız effektiv surətdə fəaliyyət göstərə bilməyən dövlət sektoru fonunda bu cür görüntü yaradır. Sinqapur kimi ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, gömrük prosedurlarını rasionallaşdırmaqla, yaxud özəl sektorla rəqabət apara biləcək əmək haqlarının verilməsi yolu ilə dövlət sektorunun idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsinə doğru səbrli və təkidli səylər müəyyən vaxt keçəndən sonra bu çatışmazlıqları kompensasiya etmək üçün xeyli dərəcədə yüksək korrupsiya səviyyələrinə dözməkdən daha böyük faydalar verir.

24. Üçüncüsü, korrupsiya insanları həm yaxşı, həm də pis qaydalara əməl etməkdən boyun qaçıрмаğa sövq edir. Heç bir zəmanət yoxdur ki, kəskin ehtiyac duyulan dərmanların gömrük təmizləməsinə sürətləndirmək üçün bu həftə gömrük işçisinə rüşvət verən idxalçı, o birisi həftə qeyri-qanuni narkotiklərin gömrük təmizləməsinə sürətləndirmək üçün həmin işçilərə rüşvət verməsin.

25. Korrupsiyanın bir ölkənin inkişafına praktiki təsirini qiymətləndirmək vəzifəsi mürəkkəb bir vəzifə olub indi getdikcə daha çox elmi araşdırmalara məruz qalır. Baxmayaraq ki, qeyri-qanuni hərəkətlərin iqtisadi mənfəət dərəcəsini yaxşılaşdırdığı məqamlar vardır, əsas dəlillər göstərir ki, adətən korrupsiyalı hərəkətlər faydalardan daha çox xərclər yaradır. Məsələn, bir Afrika ölkəsində korrupsiyanın tədqiqatı zamanı belə bir qənaətə gəlinmişdir ki, korrupsiya etnik münaqişəni gərginləşdirmiş, bələdiyyə və federal hökumətin səmərəliliyini məhv etmiş, insanların işə götürülməsi və

⁷ Robert Klitqaard. 1988. *Korrupsiyaya nəzarət edilməsi*. Berkli və Los Anceles: Univösi of Kəlifonia Pres, səh.32

vəzifələrdə irəliyə çəkilməsinə zərər vurmuş və “idarəçiliyin bütün səviyyələrinə hopmuş etibarsızlıq atmosferi” yaratmışdı. Bir Asiya ölkəsində aparılmış tədqiqat göstərmişdir ki, nəzərdən keçirilən halların heç birində korrupsiya yolu ilə əldə edilmiş pullar “birbaşa və məhsuldar surətdə investisiya edilməmişdi”⁸. Başqa bir Asiya ölkəsində korrupsiyanın geniş araşdırılması aşağıdakı nəticəyə gəlmişdir:

Rüşvət və korrupsiya, qərbdə geniş yayılmış, korrupsiyanı ya inkişaf prosesində zəruri bir addım, yaxud onu sürətləndirmək üçün bir vasitə hesab edən qondarma “revizionist hipotezini” təkzib edərək, inkişaf səylərinə güclü surətdə mənfi təsir göstərmişdir. Əksinə, [bizim tədqiqat] aşkar etmişdir ki, korrupsiya qeyri-səmərəli istehsalçıların dəstəklənməsinə, məhdud miqdarda olan dövlət ehtiyatlarının ədalətsiz və qeyri-bərabər şəkildə paylanmasına və gəlirlərin dövlət xəzinəsindən şəxsi əllərə sızmasına aparıb çıxarır. Korrupsiya hökumətə inamın itirilməsinə aparıb çıxarır, bu daha az birbaşa yolla baş verir, ancaq heç də az zərərli deyildir.⁹

26. Daha yaxından araşdırılılanda korrupsiyanın güman edilən, paylayıcı, səmərəliliklə bağlı və siyasi faydalarının illuziya olduğu məlum olur. Gəlirin daha ədalətli paylanmasını yüksəltmək əvəzinə, korrupsiya sosial resursları onlara qanuni olaraq hüququ çatan şəxslərdən varlı, güclü və siyasi cəhətdən yaxşı əlaqələri olanlara doğru uzaqlaşdırır. Dövlət qulluqçularına aşağı əmək haqqı verilməsinə kompensasiya etmək əvəzinə, korrupsiya peşəkar keyfiyyətlərə görə qiymət vermə sisteminə zərər vurur və xidmət peşəkarlığını və öz mundirinə hörmət hissini korlayır. Müəyyən vaxtlar o, dövlət sektorunda digər səmərəsizlikləri də stimullaşdırırsa bilər¹⁰. Siyasi loyallığı möhkəmləndirmək əvəzinə, korrupsiya çox vaxt siyasi prosesə və onunla bağlı olanlara qarşı ictimai sinizmə və nifrətə səbəb olur.

27. Korrupsiyanın dəyərinin ayrı-ayrı hallar üzrə bir çox araşdırmaları resursların itirilməsinin, talan edilməsinin, yaxud qeyri-optimal şəkildə istifadə edilməsinin narahatedici mənzərəsini təsvir edir:

- (i) Bəzi təxmini hesablamalara görə Afrika üçün 30 milyard ABŞ dolları dəyərində yardım gedib xarici bank hesablarına çıxmışdır. Bu məbləğ Qana, Keniya və Uqandanın birlikdə illik ÜDM-dan iki dəfə çoxdur.¹¹
- (ii) Son 20 il ərzində bir Şərqi Asiya ölkəsinin korrupsiyaya görə 48 milyard ABŞ dolları itirdiyi hesab edilir, bu onun 40, 6 milyard ABŞ dolları həcmində olan ümumi xarici borcundan çoxdur.¹²

⁸ Afrikaya dair sitat Herbert Verлиндən götürülmüşdür. 1979. “Korrupsiyanın nəticələri: Qana təcrübəsi”, Mandi U.Ekpo, redaksiya məqaləsi. *Sub-səhra Afrikasında bürokratik korrupsiya: Səbəb və nəticələrin axtarışına doğru*. Vaşinqton DC: Yunivösiiti Pres of Amerikə, səh.253. İkinci sitat Kanq Sintaekdəndir.

1978. Bürokratik davranış və inkişaf üzrə Dördüncü İşçi Yığıncağı üçün hazırlanmış, “Nəticələr və tövsiyələr” adlı sənəddən, Honq Konq, Çin, avqust, Klitqaarda sitat gətirilmişdir. 1988. səh. 37

⁹ Ledvina V. Karino və Cozi H. de Leon. 1983. *Hökumətdə rüşvətxorluğun və korrupsiyanın, süründürməçiliyin və qeyri-səmərəliliyin araşdırılmasına dair yekun hesabat*. Klitqaarda sitat gətirilmişdir. 1988. səh.38

¹⁰ Bir Afrika ölkəsində, məsələn, rüşvət və işi sürətləndirmə pulu ödənilməsi üçün hər idxal edilən konteyner gömrük rəsmiləri tərəfindən üç dəfə yoxlamadan keçirilir, hansı ki, bir çox başqa ölkələrdə olduğu kimi idxalçının əvvəlki tarixçəsinə əsaslanmaqla adda-budda yoxlama aparmaq daha yaxşı olar.

¹¹ Mişel Selarier. 1996. “Tüstüləyən tufəngin axtarışı, Evromani (sentyabr): 49.

¹² Filippin hökumətinin hesablaması, Reyter Nyuzvayə-dən, 1997, götürülmüşdür. “Filippində korrupsiya bir ‘Dəhşətdir’ –Ramos, “11 yanvar. Həmçinin bax :Filippin Star. 1997. Audit komissiyası: Hər il rüşvətxorluqla 1.2 milyard funt itirilir,” 12 iyun.

- (iii) Başqa bir Asiya hökumətinin daxili hesabatında müəyyən edilmişdir ki, son onillik ərzində dövlət vəsaitləri 50 milyard ABŞ dollarından çox aşağı düşmüşdür, bunun səbəbi əsasən o olmuşdur ki, korrupsioner vəzifəli şəxslər böyük mülkiyyət paylarının özəl dairələrə və ya beynəlxalq investorlara satılması zamanı rüşvət müqabilində bilərəkdən onların dəyərini aşağı salmışlar.¹³

¹³ Daxili hesabat, *Biznis uik*-dən götürülmüşdür. 1993 “ Rüşvətxoluğun dağıdıcı dəyəri”, 6 dekabr, səh. 133.

- (iv) Bir Cənubi Asiya ölkəsində son hökumət hesabatları göstərir ki, pis idarəetmə və korrupsiya ilə əlaqədar olaraq gündə 50 milyon ABŞ dolları mənimсэнilir. Baş Nazir açıq şəkildə bu yaxınlarda qeyd etmişdi ki, yuxarıdan aşağıya məmurların əksəriyyəti və inzibati aparat korrupsiyaya qurşanıblar.¹⁴
- (v) Bir Şimali Amerika şəhərində biznes qurumları zibilin yığışdırılması sənayesini mafianın dominantlığından çıxarmaqla zibillərin yığışdırılıb daşınması üzrə 1.5 milyard ABŞ dolları həcmində olan illik hesabın 330 milyon ABŞ dolları həcmində aşağı salınmasına nail olmuşdular. Burada əsas problem mütəşəkkil cinayətkarlığın tənzimləyici orqanlara sirayət etməsi idi.¹⁵
- (vi) Bir neçə Asiya ölkələrində korrupsiyanın hökumətin tədarük siyasətinə təsiri haqqında araşdırmalar göstərir ki, bu hökumətlər mallara və xidmətlərə görə ödəməli olduqlarından 20%-dən 100%-dək artıq pul ödəmişlər.¹⁶
- (vii) Korrupsiya bir çox hökumətlərə onların vergi gəlirlərinin 50%-i həcmində başa gəlir. Bir Latın Amerikasına ölkəsində gömrük işçilərinə topladıqları rüsumların 20%-ini özlərinə götürməyə icazə veriləndən sonra bir il ərzində gömrük vergiləri 60% artmışdı.¹⁷
- (viii) Bir Avropa ölkəsində korrupsiyanın roluna dair bəzi təxmini hesablamalara görə korrupsiya nəticəsində həmin ölkənin ümumi hökumət borcu 15%, yaxud 200 milyard ABŞ dolları həcmində artmışdı. Bir şəhərdə korrupsiya əleyhinə aparılan təşəbbüslər infrastruktur üçün xərcləri 35-40% aşağı salmış, bununla da məktəblərin, yolların, küçə işıqlarının və sosial xidmətlərin saxlanması üçün xərcləmələri əhəmiyyətli dərəcədə artırmağa imkan vermişdi.¹⁸

28. Dəqiq qiymətləndirmək, demək olar ki, qeyri-mümkün olsa da, korrupsiyanın səbəb olduğu dolayı xərclər onunla bağlı birbaşa xərcləri çox zaman kölgədə qoyur. Sərfəli rüşvətlər yarada bildiyindən, məhdud olan resurslar iqtisadi cəhətdən səmərəli olmayan layihələrə xərclənir, təhsil və səhiyyə kimi önəmli sahələr isə qeyri-proporsional şəkildə bundan zərər çəkir. Qanuni sahibkarlıq fəaliyyətinə maneçilik törədilir və ya o, boğulur. İctimai təhlükəsizlik standartına uyğun olmayan məhsullar və tikinti ilə təhlükə altına alınır. Kapital daha şəffaf və əvvəlcədən proqnozlaşdırıla bilən investisiya sahələrinə deyil, başqa səmtə yönəldilir. İnsanlar, hansı ki, qeyri-qanuni işlərlə məşğul olmaq istəməzdilər, qərara gəlirlər ki, onların başqa yolu yoxdur, beləliklə də, intellektual enerji məhsuldar axtarışlara deyil, “sistemi hansısa yolla keçmək üçün yollar axtarmağa” yönəldilir. Ekstremal hallarda, dövlət sektorunun özünün legitimliyi sual altına alınır və hökumətlər siyasi qeyri-sabitlik və dağılma ilə üzləşə bilərlər.

29. Baxmayaraq ki, korrupsiya baha başa gəlir, onun inkişafa təsiri eyni formada olmur. Bəzi ölkələr nisbətən yüksək rüşvətxorluq səviyyələrinə dözürlər və əməlli-başlı

¹⁴ *Ze Nyuz*. 1997. 28 mart.

¹⁵ *Ze Faynensl Taymz*. 1997. 6 iyun.

¹⁶ Sianapan Nakata. 1978. “Tay bürokratiyasında korrupsiya: Dövlət xərclərində kim nə, necə və nə üçün alır.” *Tay Dövlət idarəetməsi jurnalı* 18(yanvar): 102-128; Kliv Qrey. 199. “İndoneziyada dövlət qulluğunun ödənilməsi. *İndoneziya İqtisadi araşdırmalar bülleteni*, 15 (mart): 85-113; və Robert Veyd. 1982. “İnzibati və siyasi korrupsiya sistemi: Hindistanda kanalla irriqasiya.” *İnkişaf tədqiqatları jurnalı* 18. (aprel): 287-328. Klitqardda sitat gətirilmişdir. 1988. səh.39-40.

¹⁷ *Biznis uik*. 1993. “Rüşvətxorluğun dağıdıcı gücü”. 6 dekabr, səh. 134-135.

¹⁸ *Biznis uik*. 1993. Rüşvətxorluğun dağıdıcı gücü.” 6 dekabr, səh. 135

iqtisadi artım səviyyəsini saxlamaqda davam edirlər, bəzi ölkələr isə bunu edə bilmirlər. Korrupsiyanın inkişaf prosesini hansı dərəcədə tormozlamasına bir neçə amil təsir göstərir. Ən elementar səviyyədə, bir dövlətin təbii ehtiyatlar bazası və başqaları ilə müqayisədə onun üstünlüyünün mənbələri investisiyaları cəlb etməkdə mühüm rol oynayır.¹⁹ İkinci bir amil praktikada korrupsiyanın hansı formada baş verməsidir. Bəzi ölkələrdə korrupsiya yüksək dərəcədə standartlaşmış. Ödənilməli rüşvət, adətən, əvvəlcədən məlumdur və yuxarıda “vahid dayanacaq” formasında cəmləşir. Belə yanaşma sövdələşmə xərclərini azalda bilər və investisiya barədə qərarlara əvvəlcədən proqnozlaşdırıla bilmək ölçüsü verir, bu isə həmin ölkəni müxtəlif vəzifəli şəxslərin dəqiq müəyyən olunmamış və gözlənilməyən ödənişlər tələb etdiyi başqa ölkələrdən daha cəlbedici edir. Nəhayət, pul hansı dərəcədə ölkədə qalır və məhsuldar iqtisadi fəaliyyətə investisiya qoymaq üçün istifadə edilir, yaxud xarici bank hesablarına axıdılır, bu amil də bir millətin xeyli dərəcədə yüksək korrupsiyaya dözmək və bununla yanaşı qənaətbəxş iqtisadi inkişafa nail olmaq qabiliyyətinə təsir edir.

30. Bu xəbərdarlıqlara baxmayaraq, ən son və yenilikçi empirik tədqiqat göstərir ki, -hətta bürokratik səmərəlilik kimi dəyişənlər belə nəzərə alınsa - nisbətən yüksək korrupsiya səviyyələrinə dözən ölkələr iqtisadi cəhətdən, korrupsiya olmayacağı haldakı qədər yaxşı fəaliyyət göstərə bilməzlər. 1970-ci illərin sonlarında və 1980-ci illərin əvvəllərində 70-dən artıq ölkədə keçirilmiş tədqiqatda BVF-nun iqtisadçısı Paolo Mauro aşkar etmişdi ki, korrupsiya “süründürməçiliyin miqyasından asılı olmayaraq, investisiya səviyyəsi ilə çox mənfi surətdə əlaqəlidir”. Mauronun modeli göstərir ki, “korrupsiya göstəricisində” vəziyyətin bir kvadrat kənarlaşma həcmində yaxşılaşması investisiya səviyyəsində ÜDM-un 2.9%-i və ÜDM-un illik adambaşına artım səviyyəsinin 1.3 % həcmində yüksəlişi deməkdir.²⁰

31. Bu yaxınlarda keçirilmiş digər tədqiqatlar da bu təhlili dəstəkləyir. 39 sənaye və inkişaf etməkdə olan ölkələrdən gəlir, təhsil və siyasət sahəsində təhriflərə dair toplanan məlumatlardan istifadə etməklə Dünya Bankından olan iki tədqiqatçı müəyyən etmişdi ki, o ölkələrin ki, onlarda korrupsiyanın səviyyəsinin nisbətən aşağı olduğu güman edilir, korrupsiyaya və ya qeyri-qanuni fəaliyyətə daha çox məruz qalan ölkə hesab edilən ölkələrə nisbətən həmişə xeyli dərəcədə daha çox investisiya cəlb etmək imkanı olmuşdur. Bu nəticə korrupsiyanın həm yüksək dərəcədə sindikat formasında və əvvəlcədən söylənilə bilən olduğu ölkələr üçün, həm də bunun belə olmadığı ölkələr üçün doğru olmuşdur.²¹ Şərqi Asiyada korrupsiyanın xarici birbaşa investisiyaya təsirini araşdırmaq üçün son vaxtlar keçirilmiş, ekonometrik təhlildən istifadə edən başqa bir tədqiqat aşkar etmişdir ki, korrupsiya barədə fikirlər xarici investisiyanın axınına ciddi və mənfi təsir göstərmişdir. Tədqiqatın tapıntılarına görə Şərqi Asiya bu baxımdan hər hansı başqa bir regiondan fərqli deyildir.²²

¹⁹ Nadir və qiymətli təbii sərvətləri olan dövlətlər aşağı əmək haqqına, intensiv əməyə əsaslanan istehsal mənbəyi olmaqla rəqabət aparmağa cəhd edən ölkələrdən bir qayda olaraq daha çox investisiya cəlb edə bilər. Qərribə olsa da, ehtiyatlarla zəngin olan bu cür ölkələrdə artım templəri də onlardan daha kasıb ölkələrdə olduğundan aşağı olur. Bax: Filip R. Leyn və Aaron Tomel. 1996. “Hakimiyyət, yüksəliş, və acgözlük effekti”, *Cornel of ikonomik qrous*, 1 (iyun): 213-241.

²⁰ Paolo Mauro. 1995. “Korrupsiya və yüksəliş.” *Kvotali cornel of ekonomiks* (avqust): 681-711. Sitatlar müvafiq olaraq 695 və 683-cü səhifələrdən götürülmüşdür. Qeyd edilməlidir ki, bu bütöv ölkələri əhatə edən ekonometrik araşdırmalar güman edilən (faktiki korrupsiya ilə müqayisədə) korrupsiya səviyyələrinə əsaslanır və bu cür araşdırmaların korrupsiyanın nəticələrini idarəetmənin keyfiyyəti ilə əlaqədar başqa dəyişənlərin nəticələri ilə birləşdirməklə bağlı problemləri ola bilər.

²¹ Bu təhlil Coze Eduardo Kampos və Sancay Pradhan tərəfindən 1997-ci illə Dünya İnkişaf Hesabatı ilə bağlı olaraq aparılmışdır. Vaşinqton, DC: Dünya Bankı, səhifə 102-109.

²² Şanq-Cin Vei. 1997. “Beynəlxalq investorlarla bağlı korrupsiyanı necə vergiyə cəlb etməli”. *İşlək sənəd* 6030, İqtisadi Tədqiqat üzrə milli büro, Kembriç, MA.

V. Antikorrupsiya məsələlərində AİB-nin Mövqeyi

32. Yuxarıdakı müzakirə fonunda AİB təsdiq edir ki, korrupsiyalı və qeyri-qanuni hərəkətlər inkişaf prosesini ciddi surətdə ləngidir. AİB korrupsiyanın faydalı nəticələrinin onun mənfi tərəflərini üstələməsi ilə bağlı arqumenti, yaxud beynəlxalq maliyyə institutlarının belə məsələlərlə məşğul olmasının məqsədəuyğun olmaması barədə fikri rədd edir. AİB bildirir ki, Asiya və Sakit Okean hövzəsində və başqa yerlərdə əldə edilən təcrübə göstərir ki, əqər hüquqi, institusional və siyasət islahatları aparılırsa, onda korrupsiyaya qarşı mübarizədə ciddi nailiyyətlərə nail olmaq olar. AİB, özünün idarəetmə siyasəti altında şəffaflıq, əvvəlcədən söylənilə bilmə, hesabat vermə və partnyorluq prinsiplərini irəliyə aparmaqla bağlı geniş söylərinin bir hissəsi kimi antikorrupsiya məsələlərinə getdikcə daha çox diqqət verilməsini təqdir edir.

33. Geniş səviyyədə, AİB-nin antikorrupsiya məsələlərində mövqeyi geniş yayılmış, sistemativ korrupsiyanın region ölkələrinin iqtisadiyyatlarının və AİB-a üzv olan inkişaf etməkdə olan ölkələrin inkişafının üzərinə qoyduğu yükü azaltmaqdır. Nizamnamənin 36 (2) bəndinə uyğun olaraq, AİB-nin korrupsiya ilə əlaqədar təşəbbüsləri yalnız iqtisadi düşüncələr və inkişafın sağlam surətdə idarə olunması qayğısından irəliyə gəlir. Bu təşəbbüslər İÜÖ-in siyasi işlərinə müdaxilə etməyəcək, yaxud onun siyasi xarakterinin təsiri altına düşməyəcəkdir.

34. Daha konkret desək, AİB-nin yanaşması üç əsas məqsəd üzərində mərkəzləşir:

- (i) AİB-nin yaxşı idarəetmə və potensialın yaradılması üzrə daha geniş olan işinin bir hissəsi kimi rəqabətli bazarların və səmərəli, effektiv, hesabatlı və şəffaf dövlət idarəçiliyinin dəstəklənməsi;
- (ii) ayrı-ayrı hallar üzrə ümidverici antikorrupsiya söylərinin dəstəklənməsi və bizim İÜÖ-lə bir sıra idarəetmə məsələləri, o cümlədən korrupsiya məsələləri üzrə dialogumuzun keyfiyyətinin təkmilləşdirilməsi; və
- (iii) AİB layihəsinin və işçilərinin ən yüksək maliyyə və etika standartlarına əməl etməsinin təmin edilməsi;

Məqsəd N1: Rəqabətli bazarların və səmərəli, effektiv, hesabatlı və şəffaf dövlət idarəçiliyinin dəstəklənməsi

35. Bir siyasət olaraq, Bankın antikorrupsiya söylərinin əsas gücü bu problemin həllinə onun daha geniş idarəetmə və potensialın yaradılması işinin bir hissəsi kimi yönələcəkdir. AİB-nin yanaşması fəal xarakterli olmağa və bazarların səmərəliliyinin və ümumən dövlət sektorunun keyfiyyətinin artırılması üçün davamlı söylərə birinci dərəcəli diqqət verilməsinə çalışır. Məhkəmə vasitəsi ilə təqib etməkdənsə, hadisələrin qarşısının alınmasına diqqət verilməsi belə bir inamı əks etdirir ki, korrupsiyaya qarşı mübarizədə əksər önəmli idarəetmə təşəbbüslərinin ciddi müsbət görünüşü vardır. Uzun-müddətli uğurların cinayətkarları cəzalandırmaq üçün qısa müddətli və əsasən cavab tədbiri xarakterli söylər vasitəsi ilə deyil, səbrli və ısrarlı iqtisadi, hüquqi və institusional islahatlar vasitəsi ilə gəlməsi ehtimalı daha yüksəkdir.²³

²³ Qeyri-qanuni hərəkətlərin aşkar olunması və təqib edilməsi uğurlu anti-korrupsiya hərəkətlərinin mühüm bir hissəsi olmuşdur. Bununla yanaşı, ən effektiv yanaşmalarda təqib etməyə yönəldilmiş söylər bu cür fəaliyyətlərin qarşısının alınmasına daha çox önəmlik verilməsi ilə birləşdirilmişdir. AİB-nin öz təcrübəsi bu cür davranışların qarşısının alınması sahəsindədir və bu yanaşmaya daha çox üstünlük verir.

36. AİB-nin öz geniş idarəetmə səylərini cəmləşdirəcəyi iki prioritet sahə vardır: iqtisadi liberallaşdırmaya doğru yönəlmiş siyasət dialoqu və dövlət idarəçiliyi ilə bağlı islahat. Birincisi ilə əlaqədar olaraq AİB bazarda təhrifçilikləri aradan qaldırmağa və şirkətlər, yaxud vəzifəli şəxslərin onlara haqq ödənilməsinə çalışması imkanlarını azaltmağa kömək edən tövsiyələri dəstəkləmək üçün İÜÖ-lə öz dialoqundan istifadə edə bilər. Lisenziya verilməsi rejimlərinin liberallaşdırılması, xarici valyuta bazarlarına çıxışın açılması, tənzimlənən qiymətlərin azaldılması, kiçik fermerlər və işgüzar adamlar üçün kredit imkanlarının genişləndirilməsi, üstünlük verilən şirkətlərə subsidiyaların və güzəştli şərtlərlə kreditlərin verilməsinin ləğv edilməsi və istehsalla tənzimləyici funksiyaların bir-birindən aydın surətdə ayırd edilməsi o yollardır ki, bunların vasitəsi ilə siyasət dəyişiklikləri oyun meydançasını hamı üçün eyni dərəcədə düz edər və korrupsiyalı və qeyri-qanuni davranış üçün imkanları azaldar. AİB İÜÖ-lə öz dialoqunda artıq bu təşəbbüslərin bir çoxunun yerinə yetirilməsinə çalışır (Qutu 2).

Qutu 2. AİB-nin bazarın liberallaşdırılmasını və siyasət islahatlarını dəstəkləyən kredit və qrantlarından nümunələr

Kredit 1444 və TY 2587: Qırğızstanda Yolun bərpası layihəsi və Yol sektorunun institusional cəhətdən gücləndirilməsi: İdarə Heyəti yolların bərpası üçün 1996-cı ilin iyun ayında Qırğız Respublikasına 50 milyon ABŞ dolları həcmində krediti təsdiq etdi. Bu layihənin bir komponentinin və onunla əlaqəli texniki yardımın (TY) niyyəti nəqliyyat sektorunu rəqabət üçün açmaq idi. Bundan məqsəd ondan ibarət idi ki, müştərilər qiymətdən və xidmətin keyfiyyətindən asılı olaraq rəqabət edən alternativlərdən istədiklərini seçsinlər və dövlətə və özəl şirkətlərə məxsus nəqliyyat xidmətləri arasında hökumət tərəfindən heç bir diskriminasiya (tənzimləmə, qiymətlərə nəzarət edilməsi, diskriminasiyaedici lisenziyalaşdırma praktikasısı və ya başqa müdaxilələr yolu ilə) edilməsin.

Kredit 1506: Qucaratda Dövlət sektorunda resursların edarə edilməsi layihəsi: Hindistanın Qucarat ştatında dövlət sektorunun idarəedilməsinin keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq, bəzi seçilmiş dövlət müəssisələrinə kapital qoyuluşunun ixtisar edilməsini dəstəkləmək və onun infrastrukturunu yaxşılaşdırmaq üçün 1996-cı ilin dekabr ayında İdarə heyəti Hindistanın Qucarat ştatına 250 milyon ABŞ dolları məbləğində krediti və əlavə bir TY qrantını təsdiq etdi. Bankın siyasət dialoqunun ən mühüm məqsədi infrastrukturda özəl sektorun iştirakını diskriminasiya edən keçmiş siyasətin və təlimatların təsirini, o cümlədən qərar qəbul etmə prosesindəki qeyri-şəffaflığı aradan qaldırmaq idi: tender təkliflərinin daxil olmasını və bu təkliflərin və tenderlərin qiymətləndirilməsini idarə edən qaydaların olmaması; qiymət qoyma və tənzimləyici məsələlərin inhisarçılıq şəraitində olması ilə bağlı problemlər; hüquq sisteminin zəifliyi, mübahisələrin həlli və arbitraj. Məqsəd dövlət sektorunun müəyyən malların və xidmətlərin birbaşa təchiz edilməsinə cəlb olunmasını azaltmaq, eyni zamanda dövlət-özəl sektor əməliyyatları üçün düz oyun meydançasının təmin edilməsi məqsədi ilə onun tənzimləyici rolunun istiqamətinin dəyişdirilməsi və gücləndirilməsi idi.

37. AİB-nin özəl sektordakı əməliyyatları ilə birlikdə, onun müəssisələrin yenidən təşkili və maliyyə bazarlarının inkişafı sahəsindəki işi rəqabətin, şəffaflığın və hesabatlılığın yüksəldilməsinə bir neçə yolla kömək edir. AİB, bir sıra ölkələrdə daha yüksək rəqabətə imkan vermək və istiqamətli borc verməni azaltmaq üçün bank qaydalarına düzəlişlər etmək niyyətində olan, eyni zamanda tənzimləyici agentliklərin potensialının gücləndirilməsini nəzərdə tutan siyasətə əsaslanan islahatlar silsiləsini

dəstəkləyir. Bu, AİB-nin açıqlama praktikalarını və bazarın müşahidə edilməsini yüksəltməyə çalışdığı kapital bazarları üçün də doğrudur. Özəl sektordakı əməliyyatları vasitəsi ilə AİB reyting agentlikləri kimi katalitik layihələrə investisiya qoyur, bu reyting agentlikləri borc instrumentlərinin investisiya keyfiyyətinə dair müstəqil mühakimələri dərc etməklə kapital bazarında şəffaflığı təmin edir, bununla da investora məlumatlara əsaslanan qərar çıxarmağa kömək edirlər. AİB, həmçinin getdikcə onun səhm payının olduğu özəl sektor şirkətlərində və investisiya fondlarında korporativ idarəetməni gücləndirməyə daha çox cəlb olunur. Asiya və Sakit Okean hövzəsində bir çox ölkələrə təsir etmiş maliyyə böhranı ilə bağlı olaraq bu işlər sürətlə genişlənir. AİB, çirkli pulların yuyulması kimi sahələrdə yeni təşəbbüslərə kömək göstərmək məsələsini də nəzərdən keçirir.

38. Özəlləşdirmə məsələləri ilə məşğul olarkən xüsusilə diqqətli olmaq lazımdır. Adətən, dövlətin azca müqayisəli üstünlüyə malik olduğu işlərdən əl çəkməsi üçün maliyyə və iqtisadi cəhətdən güclü məntiqi əsaslar olur. İlk tədqiqat da göstərir ki, lazımı qaydada edilərsə, özəlləşdirmə korrupsiyanın səviyyəsini aşağı salmağa da kömək edə bilər.²⁴ Bununla yanaşı, bir çox ölkələrdə bir çox hallarda özəlləşdirmə prosesi rüşvətxorluq, oğurluq və mənimsəmə ilə bağlı bəyanatlarla dolu olur. Bu problemin qarşısının alınması üçün çox vacibdir ki, dövlət vəsaitlərinin satılmasında şəffaf, obyektiv və tam rəqabətli mühit yaradan prosedurlardan istifadə edilsin. Təbii monopoliyanın satışı baş verirsə, o da vacibdir ki, adekvat nəzarət həyata keçirmək üçün özəlləşdirmədən əvvəl ixtisaslaşdırılmış, müstəqil tənzimləyici agentliklər yaradılsın. Korporativ idarəetmə ilə bağlı ən yaxşı təcrübə məsələləri də AİB-nin kreditlərinin və TY qrantlarının özəlləşdirmə, korporativləşdirmə və dövlət müəssisələrinin idarə edilməsi məsələlərinə yönələn ən mühüm komponentlərindən biri olacaqdır.

39. On doqquzuncu əsrin sonlarında və iyirminci əsrin əvvəllərində dövlət idarəetməsi sahəsində bir çox əsas islahatlar xidməti cinayətkarlıqlara cavab olaraq meydana çıxdı. Birinci prioritet kimi, diqqəti hərtərəfli dövlət sektoru islahatları üzərində cəmləşdirməklə, AİB onun üzvü olan inkişaf etməkdə olan dövlətlərə əl dəyişikliklər etməyə kömək edə bilər ki, bu dəyişikliklər korrupsiyalı hərəkətlərlə məşğul olmağı çətinləşdirər və əgər o, baş verərsə, onu daha asanlıqla aşkar edilə bilər. Ciddi antikorrupsiya komponentləri olan daha geniş islahat təşəbbüslərinin təsnifatı Əlavə 1-də verilir.

40. Birinci icraedici qola baxsaq, bir ölkədə dövlət idarəçiliyinin keyfiyyətini yüksəltmək üçün səylərin korrupsiyaya qarşı mübarizədə ciddi surətdə fayda verə biləcəyi bir neçə prioritet sahə vardır. İnformasiya sistemlərini, xüsusilə də maliyyənin idarə edilməsi ilə əlaqədar olaraq, gücləndirmək şəffaflığı və hesabatlılığı yüksəldər və öz xərclərinin monitorinqini aparmaq üçün hökumətlərin imkanlarını gücləndirər. Daxili audit funksiyalarının güclənməsi və ödənişlər üzərində adekvat nəzarətin təmin olunması həm işlərin icra edilməsinin monitorinqinə, həm də onun yaxşılaşdırılmasına kömək etmək kimi ikili rol oynaya bilər, eyni zamanda oğurluq və mənimsəməni aşkar etməyi daha da asanlaşdırar. Bir sıra inkişaf etməkdə olan üzv ölkələrdə AİB-nin həyata keçirdiyi satınalmalar islahatı xərcləri aşağı sala bilər, eyni zamanda firıldaqçılıq və sui-istifadə əməlləri törətməyi çətinləşdirər.

41. Əhəmiyyətli irəliləyişə nail oluna biləcək başqa bir sahə dövlət qulluqçuluğu sahəsində islahatdır. AİB-nin İdarə Heyətinin sənədində-*İdarəetmə: İnkişafın Sağlam*

²⁴ Daniel Kaufman və Pol Siqelbaum. 1996. "Keçid ölkələrində özəlləşdirmə və korrupsiya". *Conal ov intənəşnl afeəz*. 50 (2): 419-458.

İdarəedilməsi qeydlərində göstəriləyi kimi, aşağı əmək haqları, mənəvi durumun və məhsuldarlığın aşağı olması, karyeranın inkişafı üçün perspektivlərin qeyri-müəyyənliyi və vəzifədə irəliləməyin qabiliyyətlə kifayət qədər bağlanmaması dövlətin vəzifəli şəxsləri arasında korrupsiyanın geniş yayılmasını stimullaşdırı bilər.

42. AİB bu problemləri həll etmək üçün bir sıra təşəbbüsləri dəstəkləyə bilər. Bir təşkilatda dövlət qulluğu vəzifələri ilə bağlı idarəetmənin və nəzarətin gücləndirilməsinə yönəldilmiş tədbirlər onu təmin etməyə kömək edəcəkdir ki, əmək haqqı cədvəlində “parazit işçilər” olmasın. Əmək haqqı üzrə tarif cədvəlinin dekompressiya edilməsi və bütün dövlət qulluğunda işəgötürmə şərtlərinin yaxşılaşdırılmasına yönəldilmiş səylər qeyri-qanuni əməllər üçün stimulları azaldacaqdır. Azad olmaların və xüsusi güzəştlərin sayının azaldılması əməyin ödənilməsinə daha şəffaf edəcəkdir. İşə götürmə və irəliləmə çəkmə üzrə prosedurların yaxşılaşdırılması tədbirləri himayədarlıq, qohumbazlıq və favoritizmlə bağlı sui-istifadə hallarından qaçmağa və müstəqil, qabiliyyətlərə əsaslanan dövlət qulluqçuluğunun yaradılmasına stimullaşdırılmasına kömək edəcəkdir. Etika kodeksi layihəsinin hazırlanması və qəbul etdirilməsi dövlət qulluqçularından nə tələb olunduğunu aydınlaşdıracaq və müvafiq davranış qaydalarına riayət edilməsini təmin edəcəkdir.

43. Nəhayət, dövlət sektorunun müdaxiləsi üçün miqyası daraltmaq yolu ilə dövlət sektorunun səmərəliliyini və təsirliliyini yaxşılaşdırmaq, eyni zamanda korrupsiya üçün imkanları azaltmaq olar. Nazirliklərdə, agentliklərdə və departamentlərdə, ən yaxşı yanaşmalardan biri iş proseslərinin yenidən qurulmasıdır. Prosedurlar sadələşdirildikcə və rasionallaşdırıldıqca xidmətləri sürətləndirmək üçün ödənilən “sürətləndirmə puluna” ehtiyac aradan qalxır. Daha geniş səviyyədə, tənzimləmənin dayandırılması, kommersionlaşdırma və özəlləşdirmə münasib şəraitdə oxşar məqsədlərə nail ola bilər. Dövlətin fəaliyyət sferası kiçildikcə bir qayda olaraq rüşvət almaq imkanları da zəifləyəcəkdir.

44. Hakimiyyətin qanunverçilik və məhkəmə qollarına aid olan bəzi “yaxşı idarəetmə” təşəbbüsləri də korrupsiyaya qarşı mübarizəyə kömək edə bilər. Hesabatlılığı yüksəltməyin bir mühüm vasitəsi parlamentin nəzarət funksiyasını gücləndirmək və daha effektiv fəaliyyət göstərə bilməsi üçün parlament təsisatlarının, məsələn, ali audit təşkilatının imkanlarını təkmilləşdirməkdir. Hüquq və məhkəmə islahatları üçün tədbirlər, məsələn, mübahisələrin həlli üzrə rezerv metodlar vasitəsi ilə məhkəmə borclarını azaltmaq səyləri, yaxud işlərin məhkəmədə vaxtılı-vaxtında baxılmasını təmin etmək üçün məhkəmə idarəçiliyini təkmilləşdirmək, yaxud məhkəmələrin müstəqilliyini və peşəkarlığını yüksəltmək korrupsiyaya qarşı mübarizəyə müsbət təsir edəcəkdir. Bunlar mühasibatlıq və audit kimi sahələrdə vacib qabiliyyətlərə malik mütəxəssislərin çatışmazlığı ilə bağlı boşluqların azaldılması səylərinə də aiddir. Bu təşəbbüslər mübahisə doğurmur və dövlət sektorunun məhkəmə şəkildə idarə edilməsinin tikinti bloklarıdır. AİB, mövcud kredit və TY portfeli çərçivəsində bir sıra belə təşəbbüsləri həyata keçirməkdədir. (Qutu 3). Onlar AİB-nin idarəetmənin gücləndirilməsi və potensialın yaradılması üzrə daha geniş proqramının bir hissəsi olan antikorrupsiya səylərinin əsası kimi xidmət göstərəcəklər.

Qutu 3. AİB-nin yaxşı idarəetmə üçün antikorrupsiya komponentləri olan kreditləri və qrantlarına dair nümunələr

RETY 5688: Ali Audit Təsisatlarının Asiya Təşkilatı üzvləri üçün Regional Uzunmüddətli Audit Treninq Proqramı: 1mln ABŞ dolları dəyərində bu təşəbbüs 1996-cı

ilin iyun ayında Direktorlar Şurası tərəfindən təsdiq edilmişdi. O, ali audit təsisatları üçün regional trening proqramlarının gücləndirilməsi və ayrı-ayrı audit təsisatlarının trening və texniki bacarıqlarının təkmilləşdirilməsi üzrə beş illik proqram nəzərdə tutur.

TY 2186: Çin Xalq Respublikasında Gömrük Administrasiyasının Hüquqi Çərçivəsinin gücləndirilməsi: 646 000 ABŞ dolları dəyərində bu TY proqramı Direktorlar Şurası tərəfindən 1994-cü ilin oktyabr ayında təsdiq olunmuşdu. Onun məqsədləri Gömrük Baş Administrasiyasına (GBA) aşağıdakı sahələrdə kömək göstərmək idi: (i) beynəlxalq əmlak hüquqlarına sərəhəd nəzarəti, antidempinq və kompensasiya rüsumu, antikommersiya fırıldaqçılığının qarşısının alınması və kənar auditlə bağlı yeni effektiv qanunvericilik və qaydaların təklif edilməsi; (ii) gömrük qanunvericiliyi və qaydaları üzrə hüquqi informasiya sistemlərinin yaradılması; və (iii) bu tədirləri yerinə yetirməkdən ötrü Baş Gömrük Administrasiyası işçiləri üçün treninqlər.

TY2616: Şri-Lankada Dövlət idarəçiliyi islahatı: dövlət sektorunda keyfiyyətin və potensial imkanların uzun-müddət davam edən aşağı düşməsinin qarşısını almağa kömək etmək üçün 1996-cı ilin iyun ayında Prezident Şri-Lanka hökumətinə 275 000 ABŞ dolları dəyərində qrantı təsdiq etdi. Bu təşəbbüsün məqsədlərindən ikisi nəticələrə əsaslanan idarəetmə sistemləri və prosedurları təqdim etməklə dövlət sektorunda kadrları rasionallaşdırmaq və hökumət işçilərinin hesabatlılığını yüksəltmək idi.

Kredit 1513: Marşal Adaları Respublikasında Dövlət Sektorunun islahatı proqramının dəstəklənməsi: 1997-ci ilin yanvarında Direktorlar Şurası dövlət sektorunun islahatı proqramının həyata keçirilməsini dəstəkləmək üçün 12 milyon ABŞ dolları məbləğində krediti təsdiq etmişdi. Həmin proqramın məqsədləri hökumətin maliyyə vəziyyətini stabilləşdirmək, dövlət sektorunun səmərəliliyini yaxşılaşdırmaq və dövlət sektorunun özəl sektorun inkişafı üçün əlverişli mühit yaratmaq qabiliyyətini yüksəltmək idi. Krediddə üçüncü tranşın şərtlərində biznes və xarici investisiya lisenziyalarının verilməsi üçün prosedurların daha şəffaf və əvvəlcədən söylənilə bilən olmasına xüsusi önəmlik verilir. Onlar, həmçinin, hökumətlə ümumən ictimaiyyət arasında mübahisələrin ədalətli və müstəqil arbitrajını təmin etmək üçün Ombudsman Ofisinin yaradılmasını nəzərdə tuturlar.

MƏQSƏD N 2: Ayrı-ayrı hallar üzrə ümidverici antikorrupsiya səylərinin dəstəklənməsi və idarəetmə məsələlərində dialoqun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması

46. AİB-na, ona üzv olan inkişaf etməkdə olan ölkələrdə aydın müəyyənləşdirilmiş antikorrupsiya proqramlarının həyata keçirilməsində kömək etmək üçün də müraciət edilə bilər. Bu cür yardıma milli antikorrupsiya strategiyasının hazırlanması; məhkəmələrin korrupsiya hallarına baxılması qabiliyyətini yaxşılaşdırmaq; antikorrupsiya əsasnamələrinin, yaxud peşəkar davranış kodeksləri layihələrinin hazırlanması üçün qanunvericilərdən və hökumət rəsmilərinədən hüquqi və ya texniki yardım üçün edilən müraciətlərə cavab vermək; inzibati qərarlara baxmaq etmək üçün hüquqi mexanizmlərin gücləndirilməsi, məsələn, ombudsmanın yaradılması, yaxud məhkəmə nəzarətinin təmin edilməsi; yaxud qeyri-qanuni hərəkətləri aşkar etmək və ya təqib etmək üçün antikorrupsiya təşkilatlarının imkanlarını yaxşılaşdırmaq səyləri daxil ola bilər.

47. AİB antikorrupsiya söylərinin hazırlanması ilə bağlı inkişaf etməkdə olan üzv ölkədən daxil olan hər bir müraciətə diqqətlə baxacaqdır. Bu işlərin siyasi cəhətdən delikat olması ehtimalı olduğundan və hər bir halı əhatə edən xüsusi şəraitin təfəssilatlı şəkildə bilinməsini tələb etdiyindən, AİB bu cür təşəbbüsləri ayrı-ayrı hallar üzrə izləyərkən öz işçilərinə çeviklik və müstəqil qərara gəlmək imkanları verəcəkdir. AİB-nin yardımını üçün üç prinsip rəhbər tutulacaqdır: (i) yardım üçün AİB-a üzv olan dövlətin hökuməti müraciət etməlidir; (ii) müraciət AİB-nin daha geniş ölkə əməliyyatları strategiyası və idarəetmə və potensialın yaradılması sahəsində aparılan işlərlə məntiqi cəhətdən uzlaşmalıdır; və (iii) müraciət o sahəyə aid olmalıdır ki, AİB-nin həmin sahədə müvafiq təcrübəsi olsun, yaxud belə bir sahədə müvafiq bilik və təcrübə təqdim edə bilsin.

48. Buna bənzər şəkildə, AİB regional antikorrupsiya söylərini dəstəkləyəcəkdir; simpoziumlar, seminarlar, konfranslar və trening işləri; antikorrupsiya məsələlərindən bəhs edən tədqiqat və publikasiyalar; və missiyası və iş planı belə təşəbbüsləri dəstəkləmək olan yerli və beynəlxalq QHR-ları ilə mümkün əlbir fəaliyyət.

49. İşçilər AİB-nin cəlb olunma dairəsindən adətən kənar qalan bir neçə işlər silsiləsi ilə məşğul olmaqda ehtiyatlı olmalıdırlar. Buraya aşağıdakı işlər daxildir: konkret antikorrupsiya strategiyası, yaxud antikorrupsiya təşəbbüsləri toplusuna dair bir inkişaf etməkdə olan üzv ölkə daxilində ölkədaxili diskussiyalara təsir etmək cəhdləri; yüksək dərəcədə siyasiləşmiş və konkret şəxsə, yaxud siyasi partiyaya yönəlmiş antikorrupsiya proqramları; və təbiətə çox kosmetik olan və praktiki məna daşımadan irəliləyiş illüziyasını gücləndirmək üçün hazırlanmış təşəbbüslər. Antikorrupsiya təşəbbüslərinin təbiəti və miqyası və onların ölkənin ümumi inkişaf strategiyası daxilində vacibliyi barədə inkişaf etməkdə olan üzv ölkə ilə bir anlaşma yoxdursa, AİB heç bir antikorrupsiya tədbirləri ilə bağlı yardım göstərməyəcəkdir.

50. İdarəetmə məsələləri (o cümlədən, korrupsiya) üzrə inkişaf etməkdə olan üzv ölkələrlə dialoq aparmaq üçün AİB-nin bir neçə mexanizmi vardır. Bunlara ölkə üzrə əməliyyat strategiyasından və ölkəyə yardım proqramına dair müzakirələrdən tutmuş ölkə üzrə portfelə baxış missiyaları, layihələrin qiymətləndirilməsi, həyata keçirilməsi və onlara baxış missiyaları daxildir. Ölkə strategiyası və proqramının tərtib olunması işi ilə, o cümlədən, ölkə strategiyası və proqramı sənədlərinin layihələrinin hazırlanması ilə yüklənmiş AİB işçiləri, eləcə də kredit və TY layihələri üçün məsul olan işçilər korrupsiya ilə daha geniş idarəetmə və potensialın yaradılması məsələləri kontekstində məşğul olmalıdırlar. Onlar korrupsiya məsələləri barəsində və onların coğrafi və/yaxud sektoral əməliyyat sferası daxilində onun təsiri barəsində biliklərə malik olmalıdırlar. Onlar bu mexanizmlərdən AİB-nin inkişafın sağlam şəkildə idarə edilməsi prinsiplərini, o cümlədən korrupsiyaya qarşı mübarizəyə kömək edəcək tədbirləri, korrupsiyanın AİB-nin layihələrinə və ölkənin iqtisadi yüksəlişi üçün ümumi inkişaf perspektivlərinə təsir etdiyi istənilən ölkədə irəlilətməyə kömək edə biləcəyi yolları müzakirə və tövsiyə etmək üçün istifadə edəcəklər.

51. Ölkə portfelinə baxış missiyaları və layihələrə baxış missiyaları AİB-nin layihələrinin səmərəli şəkildə həyata keçirilməsinə maneçilik törədən siyasət və praktikaları müzakirə etmək üçün faydalı bir məqam təmin edir. Əksər vəziyyətlərdə, AİB-nin bir layihəsində korrupsiyanın baş vermiş olduğu, yaxud hal-hazırda baş verdiyi barədə şübhələnmiş işçilər paraqraf 64-də göstərilən prosedurlara uyğun hərəkət etməli və məsələ barəsində optimal hərəkət kursunu müəyyən etməli olan Baş Auditor İdarəsinə (BAİ) məlumat verməlidir. İş tez bir zamanda axıra çatdırmaqla bağlı

müvafiq tədbirlərin görülməsi lazım gəldiyi nadir hallarda, Direktor və Baş Məsləhətçi Ofisi (BMO) öz razılığını verəndən sonra əməkdaşlar belə məsələlərlə bağlı olaraq əlaqədar şirkət, icraçı təşkilat və ya müvafiq araşdırıcı agentliklərə müraciət edə bilər. Bununla belə, bir şirkət və ya hökumət agentliyi ilə hər hansı bir müzakirə AİB-nin konkret əməliyyatı və ya əməliyyatlar silsiləsi ilə məhdudlaşmalıdır.

52. AİB-nin Kütləvi İnformasiya Vasitələrinə dair Təlimatlarına uyğun olaraq, Prezident, Vitse-Prezident və idarələrin və ya departamentlərin rəhbərləri lazım bilərlərsə, AİB-nin əməliyyatlarının aparılması ilə bağlı korrupsiya məsələlərinə dair mətbuata danışa bilərlər. Digər AİB işçiləri korrupsiya məsələlərini ümumi şəkildə müzakirə edə bilərlər, bir şərtlə ki, onlar Kütləvi İnformasiya Vasitələrinə dair Təlimatlarda göstərilmiş prosedurlara riayət etsinlər. Bununla yanaşı, onlar əlaqədar vitse-prezidentdən, yaxud onun iştirakı ilə AİB-nin Baş İnformasiya Əməkdaşından əvvəlcədən razılıq almadan AİB-nin təchizatçıları arasında, yaxud inkişaf etməkdə olan üzv dövlətlərdə baş vermiş konkret korrupsiya hallarından, yaxud bir şirkət və ya dövlət daxilində korrupsiyanın ümumi səviyyəsi barəsində mətbuata danışmamalıdırlar.

Məqsəd N3: AİB layihələrinin və işçilərinin ən yüksək etik standartlara riayət etməsinin təmin edilməsi

53. AİB-nin inkişaf etməkdə olan üzv dövlətlərlə təchizatçılar və podratçılar arasında qeyri-qanuni hərəkətləri azaltmaq səylərinin gerçək olması üçün vacibdir ki, AİB işçiləri bu bədnam işlərdən kənar olsunlar və AİB-nin daxili qaydaları və prosedurları ən yüksək etik standartlara uyğun olsun. Bundan ötrü, AİB-nin antikorrupsiya siyasətinin üçüncü dayağı AİB əməliyyatlarının düzgünlüyünü (təmizliyini) yüksəltmək üçün daha möhkəm daxili tədbirlər görülməsinə çağırır. Bu tədbirlər beş sahə üzrə baş verəcəkdir: (i) AİB-nin kredit və TY əməliyyatlarının düzgünlüyünün (təmizliyinin) qorunub saxlanması; (ii) AİB-nin tədarük siyasətinin gücləndirilməsi; (iii) AİB-nin Davranış Kodeksini təzələmək və AİB işçiləri arasında və ya AİB əməliyyatları daxilində korrupsiyaya dair bəyanatlarla məşğul olmaq üçün müstəqil daxili hesabatvermə mexanizmləri yaratmaq; (iv) AİB kreditlərinə və TY qrantlarına nəzarətin və onların idarə edilməsinin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması; və (v) AİB işçilərinin antikorrupsiya siyasəti ilə tanış olmasının və bu siyasətin hərfinə və ruhuna uyğun surətdə davranmasının təmin edilməsi.

1. AİB kredit və TY əməliyyatlarının düzgünlüyünün (təmizliyinin) saxlanması

54. Əgər AİB-nin maliyyələşdirdiyi kredit və TY-la bağlı olaraq korrupsiya hərəkətləri baş verdiyinə etibarlı sübut varsa, AİB layihəyə baxış və ya ölkə portfelinə baxış missiyaları zamanı müvafiq ölkə ilə məsləhətləşərək bu məsələ ilə məşğul olacaqdır. Kreditin konkret qaydalarının və ya müqavilənin bəndlərinin pozulması Rəhbərlik tərəfindən bunu etmiş şirkətin qara siyahıya salınması, ona pul ödənişlərinin dayandırılması, yaxud kreditin ləğv edilməsi barədə qərar çıxarılması ilə nəticələne bilər.

55. BVF və Dünya Bankının təkamül edən praktikasına uyğun olaraq, Rəhbərlik və işçilər korrupsiya məsələlərinə ölkə strategiyası və proqramının tərtib olunmasında daha aydın şəkildə baxacaqlar. Elə hallar baş verə bilər ki, korrupsiya elə miqyasa çatsın

ki, o, AİB əməliyyatlarının düzgünlüyünə və ya ölkənin fundamental inkişaf məqsədlərinə yetişməkdə əhəmiyyətli dərəcədə maneçilik törətsin. Belə olan şəraitdə ölkə və Direktorlar Şurası ilə məsəhətləşmələrdən sonra Rəhbərlik həmin ölkəyə AİB kreditlərinin və TY əməliyyatlarının azaldılması, yaxud dayandırılması yolunu seçə bilər.

56. Bunun əksinə, elə vəziyyətlər də ola bilər ki, bir ölkə öz dövlət və özəl sektorlarının səmərəliliyini, effektivliyini və düzgünlüyünü təkmilləşdirməkdə əhəmiyyətli irəliləyişə nail olmuşdur. Belə bir şəraitdə Rəhbərlik islahatların dayanıqlığını təmin etmək üçün kredit vermə proqramını sürətləndirmək, yaxud əlavə TY resursları vermək yolunu seçə bilər.

57. Korrupsiyanın mürəkkəb və yüksək dərəcədə differensiallaşmış təbiətini nəzərə alaraq, vacibdir ki, AİB-nin Rəhbərliyi və işçilərinə ayrı-ayrı hallarla məşğul olarkən bu siyasətdə qoyulan parametrlər daxilində müəyyən dərəcədə elastiklik verilsin. Öz əməliyyatlarında ədalətin və ardıcılığın lazım olduğunu qəbul etməklə və AİB işçiləri və ya layihələri daxilində korrupsiyanın mövcud olmasına dair etibarlı dəlil olarsa “tam dözümsüzlük” siyasətinin vacibliyini təsdiq etməklə yanaşı, AİB qeyd edir ki, korrupsiyanın müxtəlif növləri ilə əlaqədar olaraq müxtəlif şəkildə cavab tədbirləri görülməlidir. Dürüst məlumat və vəziyyətin spesifik xüsusiyyətlərinə əsaslanmaqla ehtiyatlı mühakimə yürütməyə ehtiyac vardır. AİB-nin antikorrupsiya söylərində “iqtisadiyyat və səmərəlilik” adlanan Nizamnamə prinsipinə uyğun bir tərzdə praktiki və xərclər cəhətdən effektiv olan qabaqlayıcı nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsinə xüsusi diqqət veriləcəkdir.

2. Satınalmalar sahəsində islahat

58. AİB-nin satınalmalara dair siyasətinə baxmaq üçün bu yaxınlarda Mərkəzi Əməliyyat Xidmətləri Ofisinin (MƏXO) sədrliyi ilə Antikorrupsiya İşçi Qrupunun yığınağı keçirilmişdir. İşçi Qrupu 1996-cı ildə Dünya Bankının qəbul etdiyi, satınalmalar və müqavilələrin icrası zamanı borc alanlardan, tender iştirakçılarından, təchizatçılardan və podratçılardan “ən yüksək etik normalara əməl edilməsini” tələb edən müxtəlif antikorrupsiya tədbirlərinə baxmışdır.²⁵ Bu yanaşmanın həyata keçirilməsində Dünya Bankı:

(i) əgər müəyyən etsə ki, müqavilə bağlanması üçün məsləhət görülən tender iştirakçısı müqavilə üçün rəqabət apararkən korrupsiyalı, yaxud saxtakarlıq hərəkətləri ilə məşğul olmuşdur, onda onunla müqavilə bağlamaq barədə təklifi rədd edəcəkdir;

(ii) əgər hər hansı bir vaxt müəyyən etsə ki, satınalmalar və ya müqavilənin icra edilməsi zamanı borc alanın, yaxud kreditin benefisarının nümayəndələri korrupsiyalı, yaxud saxtakarlıq hərəkətləri ilə məşğul olmuşdur və vəziyyəti düzəltmək üçün borc alan Dünya Bankını təmin edəcək şəkildə vaxtlı-vaxtında və münasib tədbirlər görməmişdir, o zaman kreditin müqavilə ilə mallar, yaxud işlər üçün ayrılmış hissəsini ləğv edəcəkdir;

(iii) əgər hər hansı bir vaxt müəyyən etsə ki, bir şirkət Dünya Bankının maliyyələşdirdiyi bir müqavilə üçün rəqabət apararkən, yaxud onu icra edərkən

²⁵ R96-112/1: *Bankın Kredit sənədlərini saxtakarlığa və korrupsiyaya qarşı mübarizədə daha effektiv etmək məqsədi ilə həmin sənədlərlə bağlı olaraq təklif olunan düzəlişlər*, Yenidənqurma və İnkişaf üçün Beynəlxalq Bank, 23 iyul 1996.

korruptsiyalı, yaxud saxtakarlıq hərəkətləri ilə məşğul olmuşdur, həmin şirkəti qeyri-məhdud bir dövr ərzində, yaxud müəyyən bir dövr ərzində Dünya Bankının maliyyələşdirdiyi müqavilənin bağlanması üçün yararsız elan edəcəkdir.

(iv) tələb etməyə hüququ çatacaqdır ki, Dünya Bankının krediti ilə maliyyələşdirilən müqavilələrdə belə bir müddə daxil edilsin ki, həmin müddəyə əsasən təchizatçılardan və podratçılardan tələb edilir ki, onlar müqavilənin icra edilməsi ilə bağlı onların hesablarını və uçotunu yoxlamağa və bunların Dünya Bankının təyin etdiyi auditorlar tərəfindən auditor yoxlamasının aparılmasına Dünya Bankına icazə versinlər.

59. Buna bənzər müddəalar Dünya Bankının *Məsləhətçilərin seçilməsi və işə götürülməsi ilə bağlı təlimatlarına* daxil edilmişdir. 1997-ci ilin sentyabr ayının 2-də Dünya Bankının Direktorlar Şurası tender təklifi formasında “rüşvətxorluğa yol verilməyəcəyi barədə öhdəliyi” özündə əks etdirmək üçün satınalmalar üzrə təlimatlara bir düzəliş edilməsinə razılıq verdi ki, həmin öhdəlik borc alanın xahişi ilə Dünya Bankının maliyyələşdirdiyi lahiyələrə daxil edilə bilər və şirkətləri hökumətin vəzifəli şəxslərinə rüşvət verilməsi ilə bağlı olan yerli qanunlara əməl edilməsinə məcbur edəcəkdir.

60. İşçi Qrupu Rəhbərliklə müzakirə edilmiş bu və digər tədbirləri nəzərdən keçirmişdir. Yeddi Sənaye Dövlətləri Qrupunun tövsiyəsinə uyğun olaraq və satınalmalara və məsləhətçilərin cəlb edilməsi ilə bağlı inkişaf etməkdə olan üzv dövlətlər arasında razılaşdırma praktikasının üstünlüklərini nəzərə alaraq, AİB təkliflərin rədd edilməsi, kreditlərin ləğv edilməsi, yararsız elan etmək və yoxlama aparmaq hüquqlarına dair, əvvəlki sənədə göstəriləndiyi kimi, Dünya Bankı tərəfindən qəbul edilən müddəalarla eyni olan antikorrupsiya müddəaları təqdim edəcəkdir. AİB, həmçinin Dünya Bankındakı kimi tender təklifi formasında məcburi olmayan “rüşvətxorluğa yol verilməyəcəyi barədə öhdəliyi” təqdim edəcəkdir. Direktorlar Şurası tərəfindən antikorrupsiya siyasəti üzrə sənədin qəbul edilməsindən sonra bununla əlaqədar dəyişikliklər AİB-nin *Satınalmalara dair Qaydalarına və Asiya İnkişaf Bankı və ondan borc alanlar tərəfindən Məsləhətçilərin İstifadə Edilməsinə dair Qaydalara* daxil ediləcək və təsdiq edilmək üçün Direktorlar Şurasına təqdim olunacaqdır. Bu dəyişikliklərin mətni Əlavə 2-də verilir. AİB-nin *Kredit Qaydalarındakı* müddəalar bu qaydalara əlavə ediləcəkdir ki, bu müddəalar AİB tərəfindən maliyyələşdirilən müqavilənin bağlamaq üçün təqdim olunması ilə əlaqədar olaraq korruptsiya və saxtakarlığa dəlillər olduğu halda AİB-na kreditləri ləğv etməyə icazə verir.²⁶ Bu dəyişikliklərin mətni Əlavə 3-də verilir.

61. Bu yeni tədbirləri təqdim etməkdən başqa, satınalmalar prosesində daha yüksək ədaləti və şəffaflığı təmin etmək üçün AİB-nin mövcud qaydaları daha sərt və ardıcıl şəkildə tətbiq ediləcəkdir. Tenderdə iştirak edənlərin ilkin qiymətləndirilməsi, tender təklifinin qiymətləndirilməsi, müqavilənin bağlanması, avans ödənişi, layihənin başlanması və görülən işə görə aralıq dövrdə ödəniş edilməsi mərhələlərində ləngimələrin və müddətlərin uzadılması üçün müraciətlərin ləğv edilməsinə xüsusi diqqət veriləcəkdir. Dəyişiklik üçün müraciətlərin münasibliyini təmin etmək məqsədi ilə dəyişiklik üçün sifarişlərin sayının və miqyasının diqqətlə araşdırılmasına, o cümlədən seçmə üsulu ilə audit yoxlamalarının tətbiq edilməsinə daha böyük səylər göstəriləcəkdir. Müqavilə tamamilə, yaxud qismən AİB tərəfindən maliyyələşdirilməli olarkən, müqavilə sənədlərində podratçı tərəfindən belə bir öhdəlik götürüləcəkdir ki,

²⁶ BMİ. 1986. *Adi əməliyyatlarla bağlı kreditlərin qaydaları*, AİB, Manila. BMİ. 1982. *Xüsusi Əməliyyatlarla bağlı kreditlərin qaydaları*. AİB, Manila.

satınalma prosesi ilə bağlı olaraq və yaxud müqavilə icra edilərkən tender təklifində göstərilənlərdən başqa heç bir rüsum, bəxşiş, hədiyyə, komission ödənişi və digər ödənişlər verilməyəcək, yaxud alınmayacaqdır.

62. AİB-nın özəl sektor üzrə əməliyyatlarına münasibətdə satınalma məsələləri ən çox infrastruktur layihələrinin maliyyələşdirilməsində əhəmiyyət kəsb edir. İşlək sənəd olan *Özəl sektor əməliyyatlarının icmalına* uyğun olaraq infrastruktur layihələri üçün sponsorlar qəbul edən hökumətlər tərəfindən şəffaf surətdə, yaxşı olar ki, rəqabətli tender üsulu ilə seçilməlidirlər. Əgər bu danışıqlar vasitəsi ilə razılığa gəlinən bir layihədirsə, layihə üçün mühəndislik, satınalma və tikinti müqavilələri rəqabətli şəkildə tenderə çıxarılmalıdır.

3. Davranış kodeksinin təzələnməsi və müstəqil daxili hesabatvermə mexanizmlərinin yaradılması

63. BMİ Büdcə, Personal və İdarəetmə Sistemləri Departamenti (BPİSD) ilə birlikdə İnzibati Əmr N 2.02-yə bu sənədin biznes qurumlarının filiallarına və özəl fəaliyyətlərə, maliyyə dairələrinə, investisiya və ticarət fəaliyyətinə və, eləcə də, maliyyə və biznes maraqlarının açıqlanmasına dair məsələləri əhatə etməsi üçün onun əhatə dairəsini genişləndirmək məqsədi ilə Bölmə 4 adlanan düzəliş layihəsi hazırlamışdır. Bu düzəlişlərdən məqsəd işçilər arasında bir işçi kimi onların şəxsi maraqları ilə vəzifələri və cavabdehlikləri arasında münaqişə baş verməsinin, yaxud belə bir münaqişənin yaranmasının qarşısını almaq idi. 1998-ci il may ayının 28-də Rəhbərlik bu dəyişiklikləri təsdiq etdi və Bölmə 4 indi AİB-nın bütün işçilərinə münasibətdə tətbiq olunan hərtərəfli Davranış Kodeksi olmuşdur.

64. Korrupsiyalı və qeyri-qanuni hərəkətlərlə məşğul olmaq üçün AİB-nın daxili siyasətinin və qaydalarının digər inkişaf etməkdə olan üzv ölkələrin təcrübələrinə və təkamül edən ən yaxşı praktikalara uyğun olmasını təmin etmək üçün əlavə tədbirlər gərəkdir. Hal-hazırda yayımlanan müstəqil kanallar yoxdur ki, onların vasitəsi ilə korrupsiya halları barədə araşdırma aparmaq üçün məlumatlar versinlər. Bu siyasətə əsasən BAİ AİB layihələrində və ya işçilər arasında baş verən saxtakarlıq və korrupsiya ilə bağlı məlumatlar üzrə ilkin əlaqə saxlama nöqtəsi kimi xidmət göstərəcəklər. Strategiya və Siyasət Departamenti (SSD), BMİ, BPİSD, MƏXO və başqa müvafiq departamentlərlə məsləhətləşmələr yolu ilə BAİ AİB-nın bütün işçilərinin və layihələrinin ən yüksək etik standartlara riayət etmələrini təmin etmək üçün bu siyasətə uyğun olaraq qəbul edilməli olan müvafiq tədbirləri nəzərdən keçirəcəkdir.

65. Əgər AİB-nın işçiləri və ya kənar tərəflər konkret hal üzrə BAİ-nin ilkin olaraq aşkar etdikləri ilə məmnun qalmasalar, onlar bunu Rəhbərliyin diqqətinə çatdıra bilərlər. Rəhbərlik bu halın əlavə olaraq baxılmaq üçün BAİ-ə təqdim olunmalı olduğunu, araşdırma aparılması üçün müstəqil müstəntiqə, yaxud auditor şirkətinə göndərməli olduğunu, yaxud əlavə tədbirlər lüzumsuz hesab edilərsə, ona xitam verilməsini müəyyən edə bilər. Eləcə də potensial halların bir hissəsi Nəzarət Komitəsi tərəfindən baxılmaq üçün münasib hesab edilə bilər, o şərtlə ki, onlar 1996-cı ilin oktyabr ayının 9-da Nəzarət Komitəsi tərəfindən təsdiq olunmuş *Nəzarət Funksiyasının yaradılması* və *Nəzarət Qaydalarında* göstərilən kimi nəzarət üçün kriteriyalara uyğun gəlsin.²⁷

²⁷ Sənəd. R225-95, *Nəzarət Funksiyasının yaradılması*. 10 noyabr. Korrupsiyanın baş verməsi ehtimal olunan sahələrin əksəriyyəti (məsələn, satınalmalar və məsləhətçilərin seçilməsi) AİB Nəzarət

Komitəsinin mandatından kənarında olduđuna görə, əməkdaşlar belə hesab edir ki, bu Komitəyə korrupsiyanın baş verməsi ehtimal olunan az sayda hallar çıxarıla bilər.

4. Nəzarətin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması

66. AİB layihələrin monitorinqi və auditinin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün bir sıra tədbirlər həyata keçirəcəkdir. Bu tədbirlər AİB-nin maliyyələşdirdiyi layihələrin ümumi keyfiyyətini və effektivliyini yaxşılaşdıracaq, bununla da AİB əməliyyatlarının düzgünlüyünü (təmizliyini) təmin edəcək və korrupsiyalı, yaxud qeyri-qanuni hərəkətləri törətməyi çətinləşdirəcək, onlar baş verəcəyi halda isə, onları daha asanlıqla aşkar etmək mümkün olacaqdır.

67. Antikorrupsiya məsələləri ilə məşğul ola bilməsi üçün BAİ-nin potensialı gücləndiriləcəkdir. Məhkəmə mühasibatı və başqa araşdırma metodları üzrə xüsusi treninqlər veriləcək və maliyyə analitiklərini və layihənin həyata keçirilməsi üzrə işçiləri seçmək üçün onlar bir az da genişləndiriləcəklər. Bu sahələrdə xüsusi bacarıqları olan əlavə işçilər işə götürüləcəklər. Yüksək riskli və yüksək təsirə malik sahələrin auditini üçün daha böyük resurslar azad etmək məqsədi ilə BAİ-nin daxili iş qaydalarını sadələşdirmək sahəsindəki davamlı səyləri davam edəcəkdir. BAİ, layihələrdə satınalmalarla bağlı fəaliyyətlərin auditlərini aparmaq üçün daha çox vaxt ayıracaqdır ki, bu korrupsiyanın və ya saxtakarlığın başqa formalarının qarşısını almağa və yaxud onları aşkar etməyə kömək edəcəkdir. AİB-na üzv olan inkişaf etməkdə olan ölkələrdəki ali audit təşkilatları ilə əlbir şəkildə, BAİ, həmçinin, maliyyə cəhətdən uyğunluğu və fiziki işlərin irəliləyişini müşahidə etmək üçün AİB layihələrinin seçmə üsulu ilə auditini keçirməyə başlayacaqdır. BAİ AİB-a üzv olan inkişaf etməkdə olan ölkələrdəki ali audit idarələri ilə öz informasiya mübadiləsini gücləndirəcəkdir və -AİB-nin digər departamentləri ilə əlbir işəyərək-o, bu cür təşkilatların audit aparmaq potensialının təkmilləşdirilməsinə olan ehtiyacın qiymətləndirilməsində fəal rol oynayacaqdır. BAİ, həmçinin, layihə audit hesabatlarının əməliyyatlar üzrə heyət tərəfindən daha asanlıqla istifadə edilə bilməsi və ondan istifadə edənlər üçün rahat olması yollarını nəzərdən keçirəcəkdir. Bu tədbirlərin effektivliyi birinci ildən sonra qiymətləndiriləcəkdir və ehtiyac olduqca əlavə addımlar nəzərdən keçiriləcəkdir.

68. Layihənin Keyfiyyətinin Yaxşılaşdırılması üzrə İşçi Qrupun tövsiyələri baxımından layihənin idarə olunması missiyalarının tezliyini, müddətini və keyfiyyətini təkmilləşdirmək üçün artıq daha çox resurslar təqdim olunmaqdadır.²⁸ Bu missiyaların texniki bilik və təcrübəsini genişləndirməyə və onlarda müvafiq ixtisaslı işçilərin iştirak etməsinin təmin edilməsinə,-xüsusilə də, maliyyə, idarəetmə və siyasət sahələrində,- diqqət veriləcəkdir. Baxmayaraq ki, bütün layihələr üçün nəzarətin keyfiyyətini təkmilləşdirmək mümkün olmasın, daha çox risklərin mövcud olduğu layihələr üzərində nəzarətin təkmilləşdirilməsi üçün və layihənin həyata keçirilməsini müşahidə etməkdən ötrü seçmə üsulu ilə audit yoxlamaları proqramını işə salmağa əlavə resurslar yönəldiləcəkdir.²⁹

69. Kredit vəsaitlərinin ödənilməsindən əvvəl layihə üçün icraedici və ya sifarişçi təşkilatlar tərəfindən ixtisaslaşmış mühasiblərin işə götürülməsini və məhkəmə nəzarət sistemlərinin və uçot sistemlərinin yaradılmasını tələb etmək üçün *Layihənin İdarə olunmasına dair Təlimatların və Kreditin Ödənilməsi üzrə Məlumat Kitabının* müvafiq bölmələrinə düzəlişlər ediləcəkdir. Maliyyə cəhətdən və fiziki işlərlə bağlı irəliləyişi rüblük olaraq müşahidə etmək üçün müvafiq səmərəlilik göstəricilərinin tərtib

²⁸ AİB. 1995. *Layihənin Keyfiyyətinin Yaxşılaşdırılması üzrə İşçi Qrupunun Hesabatı*, Manila, səh.22-26.

²⁹ Qaydalar, təklif olunan Antikorrupsiya Siyasətinin həyata keçirilməsi üçün buraxılacaqdır. Bundan əvvəl, əməkdaşlar AİB əməliyyatlarının rasionallaşdırılması və layihənin monitorinqini və ona nəzarəti gücləndirmək üçün xərclər cəhətdən effektiv tədbirlərin tətbiq olunması yollarını araşdıracaqdır.

olunmasına və istifadə olunmasına diqqət veriləcəkdir, hədəf səmərəlilik nəticələri ilə faktiki nəticələr arasındakı hər hansı fərq əsaslandırılmalıdır. Rəhbər işçilərin layihənin işlənilib hazırlanmasını, kreditin idarə edilməsini və missiya üçün büdcənin istifadə edilməsini müşahidə etməsindən ötrü onları daha vaxtılı-vaxtında məlumatlarla təmin etmək üçün AİB-nin idarəetmə informasiya sistemlərinin keyfiyyəti yüksəldiləcəkdir.

70. Korrupsiyalı və ya qeyri-qanuni hərəkətlərin AİB-nin layihələrinin effektivliyinə maneçilik törətməsi, yaxud onların gəlirlilik normasını aşağıya salması barədə inandırıcı dəlillər olduqda, bu problem AİB-nin sənədlərində, o cümlədən layihəyə nəzarətə dair hesabatlarda, layihənin tamamlanmasına dair hesabatlarda, layihənin qiymətləndirilməsinə dair hesabatlarda, işlərin yerinə yetirilməsinin auditinə dair hesabatlarda və digər müvafiq hesabatlarda aydın surətdə qeyd edilməlidir, bundan məqsəd odur ki, vəziyyəti düzəltmək üçün münasib tədbirlər görülməsi məsələsinə baxılsın. Rəhbər işçilər və əməkdaşlar başa düşülməsi çətin olan və çoxmənali ifadə tərzindən istifadə etməməlidirlər ki, problemin xarakteri qaranlıq qalması³⁰.

5. Əməkdaşların məlumatının yüksəldilməsi

71. Əgər AİB-nin əməkdaşları AİB-nin antikorrupsiya siyasətinin və Davranış Kodeksinin müddəaları ilə tanış deyillərsə, yaxud öz vəzifələrini yerinə yetirərkən lazımi ehtiyatlılıq göstərə bilmirlərsə, onda bu tədbirlər effektiv olmayacaqdır. Bu siyasətin niyyəti AİB-nin əməkdaşlarını "polis əməkdaşlarına" çevirmək olmasa da, yaxud korrupsiyanı azaltmaq məqsədini digər inkişaf məqsədləri üzərində ali məqsəd etmək olmasa da, bütün departamentlər və işçilər öz müvafiq cavabdehlik sahələri daxilində AİB-nin əməliyyatlarının düzgünlüyünü (təmizliyini) təmin etməyə qaçılmaz şəkildə borcludurlar. AİB-nin əməkdaşlarından bu siyasətin və əməkdaşlar üçün təlimatın məzmunu ilə tanış olmaq və tələb olunduqca lazımi şəkildə cavab tədbiri görməyə hazır olmaq tələb olunacaqdır.

72. AİB əməkdaşlarının təmizliyi bu təşkilatın ən böyük dəyərlərindən biridir və AİB-nin Davranış Kodeksinin, yaxud başqa müvafiq təlimatların əməkdaşlar tərəfindən pozulması halları ilə əlaqədar kəskin tədbirlər görülməcəkdir. AİB işçiləri tərəfindən yol verilmiş hər hansı bir korrupsiyalı və ya qeyri-qanuni hərəkətə dair bəyanatlar BAİ-a təqdim olunmalıdır- bu qurum AİB-nin başqa müvafiq departamentləri ilə birgə bu cür bəyanatların dürüstlüyünü və əlavə araşdırma üçün ehtiyac olub-olmadığını müəyyən edəcəkdir. Etibarlı iddialar BAİ və BPİSD tərəfindən, hansı ki, ehtiyacdan asılı olaraq AİB daxilində, yaxud ondan kənar əlavə mütəxəssis rəyləri əldə edə bilər, tez, dərin və məxfi bir surətdə araşdırılacaqdır. İnzibati Əmr N 2.04-də göstərilən intizam prosedurlarına uyğun olaraq, bu cür hərəkətlərdə günahkarlığı aşkar edilən işçilər bir sıra cəzalarla, o cümlədən başqa vəzifəyə keçirilmək, aşağı vəzifəyə keçirilmək, əmək haqqı ödənilmədən vəzifəsinin müvəqqəti olaraq dayandırılması, vurulan zərərin ödənilməsi, konfiskasiya, işdən azad etmə və appelyasiyanın rədd edilməsi yolu ilə cəzalandırılacaqlar.³¹ Bu cəzalar işçilərin düzgün olmayan və qeyri-qanuni yolla özlərini varlandırdıqları vəziyyətlərə və/yaxud bunlara yaxın vəziyyətlərə,

³⁰ Bank sənədlərində korrupsiya mövzusu ilə səmimi, amma həm də diplomatik bir surətdə məşğul olmaq barədə əla bir nümunə üçün Sonradan Qiymətləndirmə İdarəsinə bax. 1997. *Bankın kredit layihələrinə məsləhətçilərin cəlb olunması və layihənin icra edilməsində onların təsirinə dair məsələlər üzrə xüsusi araşdırma*. AİB, Manila.

³¹ İnzibati Əmr N 2.04-ün 5-ci Bölməsində Appelyasiya Komitəsinə və ən axırda isə İnzibati tribunala appelyasiya şikayəti etmək qaydaları göstərilir.

və onların başqalarını bu hərəkətləri etməyə sövq etdikləri vəziyyətlərə eyni dərəcədə şamil ediləcəkdir.

73. İşçilərin məlumatının artırılmasına kömək etməkdən ötrü SSD, BMİ, BAİ və BPİSD daxili trening məşğələlərinin və seminarlar silsiləsinin verilməsində əlbir işləyəcəkdir ki, bundan məqsəd işçiləri AİB-nin siyasəti haqqında məlumatlandırmaq və korrupsiya ilə mübarizədə inkişaf etməkdə olan üzv ölkələrdə hökumətlərin, təchizatçıların və podratçıların səylərinə kömək edilməsi ilə bağlı məsələlər və variantlarla məşğul olmaqdır.

VI. Nəticə və tövsiyələr

74. Bu sənəd AİB-nin antikorrupsiya siyasətinin müəyyən edilməsi üçün bir sıra konkret tədbirlər tövsiyə edir. Bu tədbirlər üç istiqamət üzrə bölünür: AİB-nin siyasətinin və işçilər üçün təlimatların yenidən işlənməsi, yeni proqramlaşdırma və layihənin idarə edilməsi təşəbbüsləri, nəhayət daxili inzibati dəyişikliklər.

75. Direktorlar Şurasına baxmaq və təsdiq etmək üçün aparılmalı siyasətlə bağlı aşağıdakı tövsiyələr təqdim olunmuşdur:

(i) Bu sənəddəki yanaşmanı və tövsiyələri bir siyasət sənədi kimi və işçilər üçün təlimat formasında Rəhbərliyin göstərişləri kimi qəbul etmək.

(ii) AİB-nin satınalmalar və məsləhətçilərdən istifadə edilməsi haqqında təlimatlarına düzəlişləri və AİB-nin adı və xüsusi əməliyyatlar üzrə kredit qaydalarına təklif olunan dəyişiklikləri Əlavə 2 və 3-də göstərilən kimi təsdiq etmək.

(iii) Maliyyə nəzarətini gücləndirmək və hesabatvermə tələblərini yaxşılaşdırmaq üçün *Layihənin İdarə edilməsi Təlimatlarına və Kreditin Ödənilməsi üzrə Məlumat Kitabına* dəyişikliklər edilməsinə baxılması.

76. Sənəd AİB-nin proqramlaşdırmasına və layihənin idarə olunmasına aşağıdakı dəyişiklikləri etməyi tövsiyə edir:

(i) Bazarın liberallaşdırılması və dövlət idarəçiliyi üzrə islahatların dəstəklənməsinə xüsusi diqqət verməklə, AİB-nin idarəetmə və potensialın yaradılması məsələlərində köməyini genişləndirməkdə davam etmək.

(ii) AİB-nin idarəetmə və potensialın yaradılması işlərinə geniş önəmlik verməsinin bir hissəsi kimi, inkişaf etməkdə olan üzv ölkələrdə şəffaflığa və hesabatlılığa kömək etmək üçün mühüm həlledici təsisatların (məsələn, ali audit agentliyinin, satınalmalar üzrə agentliklərin, tənzimləyici agentliklərin, ombudsman idarələrinin və s.) gücləndirilməsinə diqqəti artırmaq.

(iii) Məqsədəuyğun yerlərdə TY qrantları vasitəsi ilə Asiya və Sakit Okean regionunda hesabatlılığa və şəffaflığa kömək etməklə bağlı regional təşəbbüsləri və araşdırmaları dəstəkləmək.

(iv) Ən çox risk altında olan layihələrə xüsusi diqqət verməklə, layihənin həyata keçirilməsi zamanı nəzarətin keyfiyyətini yüksəltmək və layihəyə baxış missiyalarını gücləndirmək.

(v) İctimaiyyətə paylamaq üçün AİB-nin antikorrupsiya siyasətini təsvir edən sadələşdirilmiş bir broşur və digər məlumat materialları nəşr etmək.

77. Nəhayət, bu sənəddə AİB-nin əməliyyatlarında departament/ofis səviyyəsində aşağıdakı inzibati dəyişikliklər tövsiyə edilir:

(i) Lüzumsuz gecikmələrin, vaxtı uzatmaların və həddindən artıq dəyişikliklərin edilməsi üçün sifarişlərə yol verməmək məqsədi ilə satınalmalar üzrə mövcud təlimatlar daha sərt şəkildə yerinə yetiriləcəkdir.

(ii) BAI-ıni AIB layihələri və işçiləri arasında bəyan edilən korrupsiya halları ilə əlaqədar olaraq ilkin əlaqə punktu kimi təyin etmək və AIB-nın müvafiq departamentləri ilə məsləhətləşərək bu funksiyanı yerinə yetirmək üçün BAI-ə müvafiq qaydalar hazırlamaq barədə göstəriş vermək.

(iii) BAI-nin bu siyasətə uyğun olaraq öz cavabdehliklərini daha yaxşı yerinə yetirə bilməsi üçün BPİSD ilə məsləhətləşərək BAI-nin işçi heyətinin artırılmasına baxılması.

(iv) Layihənin monitorinqini və ona nəzarəti gücləndirmək və bu vəzifələri yerinə yetirməkdən ötrü lazım ola biləcək əlavə ehtiyatları gücləndirmək üçün BPİSD və MƏXİ ilə məsləhətləşərək xərc baxımından sərfəli yolların nəzərdən keçirilməsi.

(v) BAI-nin işçilərini, maliyyə analitiklərini və layihənin həyata keçirilməsi üzrə əməkdaşları seçmək üçün BAI-ni və BPİSD-i məhkəmə mühasibatı və digər araşdırma metodları ilə bağlı trening verilməsində əlbir işləməyə istiqamətləndirmək.

(vi) 28 may 1998-ci ildə Rəhbərlik tərəfindən təsdiq edilmiş İnzibati Əmr N 2.02-yə düzəlişlər barədə; İşçilər üçün Davranış Kodeksinə dair Bölmə 4 barədə AIB-nın işçilərinə məlumat vermək üçün BAI və BPİSD-ı silsilə seminarlar və/yaxud başqa informasiya işləri aparmağa istiqamətləndirmək.

78. AIB-nın antikorrupsiya təşəbbüsləri və proqramlaşdırma ilə bağlı işlərini kordinasiya etmək üçün əlaqədar departamentlərdən və idarələrdən tələb olunacaqdır ki, bu siyasətin müddəalarını yerinə yetirmək yolları barəsində SSD, BAI və BMİ-ıni (hüquqi çərçivə və başqa fəaliyyət sahələrinə aid olan hüquqi məsələlər barəsində) periodik qiymətləndirmələrlə təmin etsinlər.

79. AIB-nın antikorrupsiya məsələləri üzrə əməli siyasətinin Direktorlar Şurası tərəfindən təsdiq edilməsindən sonra Direktorlar Şurasının bir sənədi yayılacaqdır. Həmin sənəddə AIB-nın antikorrupsiya siyasəti sahəsində təcrübəsi təhlil edilir, lazım gəldikcə əməli yanaşmaya dəyişikliklər edilməsi təklif edilir və büdcə resursları və digər resurslarla bağlı konkret təsirlər göstərilir.

VII. Əlavələr

1. Antikorrupsiya elementlərini özündə ehtiva edən idarəetmə və potensialın yaradılması üzrə təşəbbüslərin təsnifatı
2. Satınalmalar üzrə AİB-nin təlimatlarına antikorrupsiya ilə bağlı təklif olunan düzəlişlər
3. Adi və xüsusi əməliyyatlar üzrə kredit qaydalarına təklif olunan düzəlişlər

Möhkəm antikorrupsiya elementlərini özündə ehtiva edən idarəetmə və potensialın yaradılması üzrə təşəbbüslərin təsnifatı

Hədəf qurum	Müdaxilənin növü	Nümunə
İcra Hakimiyyətinin Dövlət Qulluğu Komissiyası	<ul style="list-style-type: none"> • Alternativ iş imkanları ilə müqaisəliliyi təmin etmək üçün əmək haqqına və güzəştlərə yenidən baxmaq • Monitoring və nəzarətin qurulması üçün tədbirləri gücləndirmək • Dövlət qulluğuna dair etika kodeksini tərtib etmək və geniş şəkildə bəyan etmək 	TY 2616 Şri Lankaya Dövlət idarəçiliyinin islahatı üçün
Maliyyə Nazirliyi/İnkişaf Nazirliyi	<ul style="list-style-type: none"> • Rəhbərlik üçün nəzarət və informasiya sistemlərini gücləndirmək • Xərclərin monitorinqi və onlara nəzarəti gücləndirmək • Satınalmalara dair təlimatların gücləndirilməsinin dəstəklənməsi 	<p>TY 2538 Mikroneziyada büdcənin idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi</p> <p>Kredit 1506 Hindistanın Qucarat ştatı üçün Dövlət sektoru resurslarının idarə edilməsi proqramı</p> <p>TY 2701 Vyetnamda satınalmaların qiymətləndirilməsi üzrə Milli Ofisin institusional cəhətdən gücləndirilməsi</p>
İcraedici qanada aid olan müxtəlif nazirliklər, agentliklər, departamentlər	<ul style="list-style-type: none"> • Süətləndirmə üçün pulun ödənilməsi imkanlarını azaltmaq üçün biznes proseslərini rasionallaşdırmaq və yenidən qurmaq • Ad yarlıkları, sənədin tələb olunması, bəyan edilən tarif cədvəlləri və s. vasitəsi ilə agentliklərlə vətəndaşlar arasındakı əlaqələri daha şəffaf və istifadə edənlər üçün rahat etməkdən ötrü tədbirlər görmək 	<p>TY 2186 Çin Xalq Respublikasında Gömrük Administrasiyası üçün Hüquqi Çərçivənin gücləndirilməsi</p> <p>TY 2459 Nepalda Gömrük əməliyyatlarının səmərəliliyinin yüksəldilməsi üçün Texniki Yardım</p>
Hədəf qurum	Müdaxilənin növü	Nümunə

<p>Hakimiyyətin qanunverici qanadı Ali Audit Agentliyi</p> <p>Parlamentin araşdırma təsisatları</p> <p>Ombudsman idarəsi, və s.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ali Audit Agentliyinin potensialını və müstəqilliyini yüksəltmək • Müstəqil nəzarət funksiyasını yerinə yetirə bilməsi üçün parlamentin potensialının gücləndirilməsi • Şikayətlərin müstəqil surətdə təmin olunması üçün vətəndaşların imkanlarını gücləndirmək 	<p>RETA 5688 Ali Audit Təsisatlarının Asiya Təşkilatının üzvləri üçün Regional uzun-müddətli Audit proqramı</p> <p>TY 2463 Fici adalarında Baş Auditor Ofisinin institusional cəhətdən gücləndirilməsi üçün</p> <p>Keçid iqtisadiyyatlarında Parlamentin potensialını gücləndirmək üçün ABŞBYA/CRS-in gördüyü işlər</p> <p>TY 2599 Marşal adaları üçün dövlət qulluğu islahatının həyata keçirilməsi Cənubi Sakit Okean hövzəsində BMTİP-nin siyasətin kordinasiyası və idarəetmə üzrə layihəsi</p>
<p>Hakimiyyətin məhkəmə qanadı Məhkəmədəki borcların azaldılması</p> <p>Əsas təsisatların gücləndirilməsi: məhkəmə quruluşu və Maliyyə Nazirliyi</p> <p>İkinci dərəcəli təsisatların gücləndirilməsi: hüquq fakültələri və yerli hüquq araşdırmaları</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mübahisələrin həlli üçün alternativ mexanizmlərin hazırlanması • Hakimlər və vəkillər üçün davamlı təhsilin dəstəklənməsi • Müasir məhkəmə idarəciliyi və informasiya sistemlərinin tətbiq olunması 	<p>TA 2521 Hindistanda mübahisələrin alternativ həlli üçün</p> <p>TY 2727 Monqolustanın Maliyyə Nazirliyində restrukturizasiya və potensialın yaradılması</p>
<p>Vətəndaş cəmiyyəti Özəl biznes-hökumət şuraları</p>	<p>Özəl bizneslə hökumət arasında ümumi yaxşı idarəetmə məsələləri üzrə əks əlaqə həlqələri</p>	

Əlavə 2, səhifə 1

AİB-nin satınalmalar üzrə qaydalarına antikorrupsiya ilə əlaqədar təklif olunan dəyişikliklər¹

Çoxtərəfli inkişaf bankları arasında təkamül edən ən yaxşı praktikaya uyğun olaraq AİB-nin Satınalmalar üzrə Qaydalarının 2.14, 2.15 və 2.16-cı bölmələri aşağıdakı şəkildə dəyişdiriləcəkdir.

Saxtakarlıq və korrupsiya

2.14 AİB-nin siyasəti tələb edir ki, AİB-nin maliyyələşdirdiyi müqavilələr altında borc alanlar (o cümlədən, AİB-nin kreditlərinin benefisiarları), eləcə də tender iştirakçıları/ təchizatçılar/podratçılar belə müqavilələrin əldə edilməsi və icrası zamanı ən yüksək etik standartlara riayət etsinlər, AİB:

(a) bu müddəanın məqsədləri üçün aşağıda izah edilən terminləri aşağıdakı şəkildə müəyyənləşdirir:

(i) "korrupsiyalı praktika" dövlət, yaxud özəl sektorda olan vəzifəli şəxslərin elə davranışdır ki, bununla onlar düzgün olmayan, yaxud qeyri-qanuni yolla varlanırlar, yaxud özlərinə yaxın olanları varlandırırlar və ya tutduqları vəzifədən düzgün olmayan şəkildə istifadə etmək yolu ilə başqalarını bunu etməyə sövq edirlər, həmin davranışa tədarük prosesində və ya müqavilənin icra edilməsi zamanı bu cür vəzifəli şəxsin hərəkətlərinə təsir etmək üçün qiymətli bir şeyin təklif olunması, verilməsi, alınması, və ya tələb olunması daxildir; və

(ii) "fırıldaqçı praktika" borc alanın zərərinə tədarük prosesinə və ya müqavilənin icra edilməsinə təsir etmək üçün faktların təhrif olunmasıdır, buraya tender iştirakçıları arasında (tender təklifinin təqdim olunmasından əvvəl, yaxud sonra) gizli razılığa gəlmə hərəkətləri daxildir ki, bundan məqsəd tender qiymətlərini süni, rəqabətsiz səviyyələrdə müəyyən etmək və borc alanı azad və açıq rəqabətdən faydalanmaqdan məhrum etməkdir;

(b) müəyyən etsə ki, müqavilə bağlanması üçün tövsiyə edilən tender iştirakçısı müqavilə üçün rəqabət apararkən korrupsiyalı və ya fıırıldaqçı hərəkətlərlə məşğul olmuşdur, onda müqavilənin bağlanması təklifini rədd edəcəkdir;

(c) hər hansı bir vaxt müəyyən etsə ki, borc alanın və ya kreditin benefisiarının nümayəndələri tədarük zamanı, yaxud müqavilənin icra edilməsi zamanı korrupsiyalı, yaxud fıırıldaqçı hərəkətlərlə məşğul olmuşdur və borc alan vəziyyəti düzəltmək üçün AİB-ni təmin edə biləcək vaxtlı-vaxtında və müvafiq hərəkətlər etməmişdir, onda kreditin mallar və ya işlər üçün müqaviləyə ayrılmış hissəsini ləğv edəcəkdir;

(d) əgər hər hansı bir vaxt müəyyən etsə ki, bir şirkət AİB-nin maliyyələşdirdiyi bir müqavilə üçün rəqabət apararkən, yaxud onu icra edərkən korrupsiyalı, yaxud fıırıldaqçı hərəkətlərlə məşğul olmuşdur, həmin şirkəti qeyri-məhdud bir dövr

¹ Buna oxşar müddəalar AİB-nin *Asiya İnkişaf Bankı* və ondan borc alanlar tərəfindən məsləhətçilərin istifadə edilməsinə dair *Qaydalara* daxil ediləcəkdir.

üçün, yaxud müəyyən bir dövr üçün AİB-nın maliyyələşdirdiyi müqavilənin bağlanması üçün yararsız elan edəcəkdir;

- (e) tələb etməyə hüququ çatacaqdır ki, AİB-nın krediti ilə maliyyələşdirilən müqavilələrdə belə bir müddəə daxil edilsin ki, həmin müddəaya əsasən təchizatçılardan və podratçılardan tələb edilir ki, onlar müqavilənin icra edilməsi ilə bağlı onların hesablarını və uçotunu yoxlamağa və bunların AİB-nın təyin etdiyi auditorlar tərəfindən auditor yoxlamasının aparılmasına AİB-a icazə versinlər.

2.15. AİB-nın konkret razılığı ilə borc alan AİB tərəfindən maliyyələşdirilən böyük müqavilələr üzrə tender təklifi formalarında tender iştirakçısının belə bir öhdəlik götürməsinə daxil edə bilər ki, tender iştirakçısı bir müqavilə üçün rəqabət apararkən və onu icra edərkən tender sənədlərində sadalanan kimi fırıldaqçılığa və korrupsiyaya (o cümlədən, rüşvətخورluğa) qarşı həmin ölkənin qanunlarına riayət etsin. Bu cür öhdəliyin daxil edildiyi sənədlərə belə bir snoska (izahat) da daxil edilməlidir ki, bu öhdəlik borc alanın tələbi ilə salınmışdır.

2.16. Müqavilə bütövlükdə, yaxud qismən AİB tərəfindən maliyyələşdirilməli olduqda, müqavilə sənədlərində podratçı tərəfindən belə bir öhdəlik daxil edilməlidir ki, tədarük prosesi ilə əlaqədar olaraq, yaxud müqavilənin icra edilməsi prosesində tender təklifində göstərilənlərdən başqa heç bir haqq, bəxşiş, geriyyə ödəmə, hədiyyələr, komission ödəmələri və ya digər ödənişlər verilməmiş, yaxud alınmamışdır.

Adi və xüsusi əməliyyatlar üzrə kredit qaydalarına təklif olunan düzəliş

Adi Əməliyyatlar üzrə Kredit Qaydalarının və Xüsusi Əməliyyatlar üzrə Kredit Qaydalarının 8.03-bölməsi aşağıda göstərilən şəkildə dəyişdiriləcəkdir. Müvafiq müddəaların altından xətt çəkilmişdir.

Bölmə 8.03. **AİB tərəfindən ləğv etmə.** Əgər (i) Borc Alanın Kredit Hesabından vəsait götürmək hüququ kredit üzrə istənilən bir məbləğə dair davamlı olaraq 30 gün müddətinə dayandırılacaqsa, yaxud (ii) Borc alanla məsələhətləşmələrdən sonra istənilən vaxt AİB müəyyən edərsə ki, kreditin hər hansı bir məbləği Layihənin məqsədləri üçün tələb olunmayacaq, yaxud (iii) AİB hər hansı bir vaxt müəyyən etsə ki Kreditin vəsaitlərindən maliyyələşəcək hər hansı bir müqavilə ilə bağlı olaraq, tədarük/məsləhətçilərin seçilməsi və ya müqavilənin icra edilməsi zamanı Borc alanın, yaxud kreditin benefisiarlarının nümayəndələri tərəfindən fırıldaqçı hərəkətlər baş vermişdir və Borc alan vəziyyəti düzəltmək üçün AİB-ni təmin edəcək vaxtlı-vaxtında və müvafiq tədbirlər görməmişdir, yaxud (iv) istənilən vaxt AİB müəyyən etsə ki, kreditin vəsaitləri hesabına maliyyələşdiriləcək hər hansı bir müqavilə üzrə tədarük Kredit Müqaviləsində ifadə edilən, yaxud istinad edilən qaydalara uyğun deyildir, yaxud (v) Kredit Müqaviləsində göstərilən kimi, vəsaitlərin çıxarılması üçün son tarix olaraq göstərilmiş tarixdə kreditin müəyyən məbləği çıxarılmamışdır, AİB Borc Alana və Zəmanətçiyə bildiriş göndərməklə Borc Alanın bu məbləğlərlə, yaxud müqavilə ilə bağlı çıxarış etmə hüququnu ləğv edə bilər. Belə bir bildirişi bildirməklə, Kreditin həmin məbləği, yaxud müvafiq hissəsi ləğv ediləcəkdir.